

**RAJAVARTIOLAINSÄÄDÄNNÖN VUODEN 2005 KOKONAISUUDISTUKSEN TÄY-
TÄNTÖÖNPANOJA KOSKEVAN ARVIOINNIN TOINEN VAIHE**

ESISELVITYSHANKE

Arviomuistio rajavartiolainsäädännön muutostarpeista

4.6.2012

SISÄLTÖ

JOHDANTO	4
Tausta	4
Selvitettävät asiakokonaisuudet	4
1 RAJAVARTIOLAITOKSEN TEHTÄVÄT SEKÄ TOIMINNASSA NOUDATETTAVAT YLEISET PERIAATTEET	5
1.1 Yleiset periaatteet	5
1.2 Kiireelliset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteet.....	6
1.3 Tehtävät saaristoalueella ja harvaan asutulla alueella	7
2 TOIMIVALTUUDET	7
2.1 Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet.....	7
2.1.1 Rajatapahtumaa sekä maahantulo- ja maastalähtöedellytyksiä koskeva tutkinta	7
2.1.2 Henkilöntarkastus	8
2.1.3 Poistumisen estäminen	8
2.1.4 Rajatarkastuksen toimittamisesta luopuminen.....	9
2.1.5 Kuvaaminen rajatarkastuksessa	9
2.2 Toimivaltuudet rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi	10
2.3 Rajavartiolaituksen ja tullilaitoksen yhteistoimintaan liittyvät toimivaltuudet	10
2.4 Toimivaltuudet tieliikenteen valvonnassa	11
2.5 Ulkomaalaisvalvontaa koskevat toimivaltuudet	11
2.6 Tilapäinen tekninen valvonta toisen omistamalla maa- tai vesialueella	12
2.7 Toimivaltuudet rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi	12
2.7.1 Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot	12
2.7.1.1 Törkeä metsästysrikos ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen.....	13
2.7.1.2 Törkeät väärennysrikokset	13
2.7.1.3 Tietolähteen ohjattu käyttö.....	14
2.7.2 Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuudet.....	14
2.7.3 Ihmiskaupparikosten tutkinta.....	14
2.7.4 Esitutkintaan saapuminen	14
2.7.5 Menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ja takavarikoidun esineen palauttaminen.....	15
2.8 Etsintäkuulutetun kiinniottaminen.....	15
2.9 Toimivaltuudet turvaamistehtävässä	16
2.10 Toimivaltuudet siviilikriisinhallintaoperaatioissa	16
2.11 Toimivaltuudet merialueella ja erityisesti talousvyöhykkeellä	17
3 PTR-TOIMINTA JA VIRKA-APU	17
3.1 PTR-lain toimivuuden arviointi.....	17
3.1.1 Virka-avun ja PTR-lain mukaisen avun välinen suhde.....	17
3.1.2 Yksittäisiä toimenpiteitä laajemmat toimenpiteet	17

3.2 Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille	18
4 VOIMAKEINOT	19
4.1 Varautuminen voimakeinojen käyttöön	19
4.2 Ampuma-aseen käyttö.....	19
4.3 Sitominen	20
4.4 Oikeus hätävarjeluun virkatoimissa.....	20
5 RAJAVARTIOLAITOKSEN TOIMINTOJEN JA KOHTEIDEN TURVALLISUUS.....	21
5.1 Turvallisuustarkastus	21
5.2 Rajavartiolaitoksen toimitiloja tai aluetta koskeva turvatarkastus	22
5.3 Rajavyöhykeluvat.....	23
5.4 Rajavyöhykkeen kieltotaulut ja muut merkit	23
5.5 Sotilaallisen harjoitusalueen osaa koskeva tilapäinen liikkumisrajoitus tai kieltö	24
6 HENKILÖREKISTERILAINSÄÄDÄNTÖ JA TIEDONSAANTIOIKEUDET	24
6.1 Vireillä olevat tietojärjestelmähankkeet.....	24
6.2 Rajatarkastuksen yhteydessä otetun valokuvan sekä teknisen valvonnan kuvan ja äänen tallentaminen ja käyttäminen.....	24
6.3 Valvontatehtävissä käytettävät rekisterit	25
6.4 Varotietojen käyttö meripelastustehtävissä.....	26
6.5 Lentomatkustajia koskevat tiedot	26
6.6 Muut yksittäiset muutostarpeet	27
7 HENKILÖSTÖASIAT	27
7.1 Virkaan nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset	27
7.1.1 Upseerien virat	27
7.1.2 Rajavartijan peruskurssin suorittaminen	28
7.1.3 Nimittäminen määräaikaiseen apukouluttajan tehtävään	28
7.1.4 Oikeustieteelliset tutkintonimikkeet	28
7.2 Rajavartiolaitoksen virkojen sijoittaminen ja siirtäminen.....	29
7.3 Virkamiehen siirtäminen toiseen virkaan tai tehtävään.....	29
7.6 Rajavartiomieheksi määrääminen ja määräyksen peruuttaminen	30
7.5 Palvelusarvon antamisen edellytykset.....	31
7.5.1 Palvelusarvon myöntäminen kansainvälisissä tehtävissä palvelemista varten.....	31
8 SOTILASKÄSKYASIAT	31
9 SOTILASRIKOSASIAT	32
10 MUUT ASIAKOKONAISUUDET.....	33
10.1 Rajanylityspaikkojen järjestelyt.....	33
10.2 Rajavartiolaitoksen tunnuskuvaan luvaton käyttö	33
10.3 Vahingonkorvaussäännökset	34
10.3.1 Meripelastusharjoitukset	34

10.4 Asevelvollisten toimivaltuudet.....	35
10.4.1 Varusmiehet	35
10.4.2 Rajajoukot.....	36
10.5 Oikaisuvaatimus- ja valituslupajärjestelmän laajentaminen.....	36
10.6 Kihlakuntajaon kumoaminen	36
11 AHVENANMAAN ASEMA.....	37
12 LAINSÄÄDÄNNÖN TEKNISET MUUTOSTARPEET	37

JOHDANTO

Tämän muistion tarkoituksena on selvittää rajavartiolaitoslainsäädännön muutostarpeet. Muistio on osa rajavartiolaitoslainsäädännön vuoden 2005 kokonaisuudistuksen täytäntöönpanon arvioinnin toisen vaiheen esiselvityshanketta (SM053:00/2011). Muistio on valmisteltu sisäasiainministeriön rajavartio-osastolla. Valmistelun yhteydessä on kuultu Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköitä.

Esiselvityshankkeen perusteella asetetaan varsinainen lainsäädäntöhanke kesällä 2012. Tavoitteena on, että säädösmuutokset tulisivat voimaan 1.1.2014.

Tausta

Rajavartiolaitoslainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan 1.9.2005. Eduskunta edellytti tuolloin vastauksessaan hallituksen esitykseen, että hallitus seuraa lainsäädännön toimeenpanoa. Eduskunta edellytti myös, että hallintovaliokunnalle annetaan viimeistään vuoden 2008 loppuun mennessä seikkaperäinen kirjallinen selvitys lainsäädännön toimivuudesta ja soveltamisesta. Sisäasiainministeriö asetti toukokuussa 2007 hankkeen Rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön toimivuutta ja soveltamista koskevan selvityksen laatimiseksi sekä esitysten tekemiseksi lainsäädännön tarkistamiseksi. Hankkeen tuloksena vuonna 2008 annettiin eduskunnan edellyttämä edellä mainittu selvitys sekä hallituksen esitys rajavartiointia koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 219/2008 vp). Säädösmuutokset tulivat voimaan 15.6.2010. Eduskunnan hallintovaliokunta totesi selvityksestä antamassaan lausunnossa, että vuoden 2005 kokonaisuudistuksen toimeenpano oli toteutettu hyvin ja asetetut tavoitteet oli saavutettu.

Viimeisimmät rajavartiolaitoslainsäädännön muutokset tulivat voimaan vuoden 2011 alusta, kun Rajavartiolaitoksessa siirryttiin kaksiportaiseen johtamisjärjestelmään (HE 186/2010 vp). Lisäksi vuonna 2011 esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien kokonaisuudistuksen yhteydessä rajavartiolaitoslainsäädäntöön hyväksyttiin eräitä välttämättömiä teknisiä muutoksia (HE 224/2010 vp). Nämä muutokset tulevat voimaan 1.1.2014.

Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien kokonaisuudistuksen valmistelun aikana sisäasiainministeriön rajavartio-osasto ehdotti rajavartiolaitoslainsäädäntöön huomattavasti laajempia tarkistuksia kuin mitä uudistuksessa toteutettiin. Valmistelussa kuitenkin todettiin, että laaja rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toimivaltuuksien muutostarpeiden arvioiminen on tarkoituksenmukaista tehdä erikseen.

Selvitettävät asiakokonaisuudet

Keskeisimmät selvitettävät asiakokonaisuudet liittyvät Rajavartiolaitoksen tehtäviin ja toimivaltuuksiin, poliisin, tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoimintaan, virka-apuun, voimakeinoihin, Rajavartiolaitoksen toimintojen ja kohteiden turvallisuuteen, henkilörekisterilainsäädäntöön ja tiedonsaantioikeuksiin, henkilöstöasioihin, sotilaskäskyasioihin sekä sotilasrikosasioihin. Muistiossa käydään läpi asiakokonaisuuksiin liittyvät mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet.

Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien kokonaisuudistuksen valmistelun yhteydessä sisäasiainministeriön rajavartio-osasto ehdotti tarkennuksia muun muassa rajavartio-

tiolain yleisiin säännöksiin, turvallisuustarkastuksen ja turvatarkastuksen suorittamista koskeviin säännöksiin sekä valtion vahingonkorvausvastuuta, vahingon selvittämistä ja korvauksen suorittamista koskeviin säännöksiin. Nämä esitykset tulevat arvioitaviksi tässä esiselvityshankkeessa, kuten yleisemminkin kysymys rajavartiolaitosviranomaisien toimivaltuuksista muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä sekä rikostorjunnassa.

Lisäksi tulee arvioida ne rajavartiolaitoslain ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain nojalla annetuissa asetuksissa olevat säännökset, jotka yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvinä kuuluisivat lain tasolle. Lain tasolla tulisi säätää esimerkiksi virkamiehin esittämisestä sekä uutena säännöksenä virkatoimen suorittaneen rajavartiolaitomiehen yksilöimisestä. Lain tasolle tulisi siirtää myös säännökset varautumisesta voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittamiseen, ampuma-aseen käytöstä sekä liikkumisvapauden rajoittamisesta (sitominen). Vastaavasti tulee arvioida, miltä osin sääntelyä olisi mahdollista purkaa tai siirtää säädöshierarkiassa alemmalle tasolle, esimerkkinä Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköiden sisäiseen rakenteeseen ja sen järjestämiseen liittyvä sääntely.

Muistiossa on selvitetty alustavasti myös lainsäädännön tekniset muutostarpeet.

Muistiossa käytetään tarvittaessa seuraavia lyhenteitä:

LhtRVL	laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa (579/2005)
LRVL	rajavartiolaitoslaki (578/2005)
LRVLH	laki rajavartiolaitoksen hallinnosta (577/2005)
PTR-laki	laki poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta (687/2009)
TPARVLsk	tasavallan presidentin asetus rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista, sotilas- ja palvelusarvoista sekä tunnuskuvasta, ansiorististä ja ansiomitalista (637/2005)
VNARVL	valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta (651/2005)

1 RAJAVARTIOLAITOKSEN TEHTÄVÄT SEKÄ TOIMINNASSA NOUDATETTAVAT YLEISET PERIAATTEET

1.1 Yleiset periaatteet

Rajavartiolaitoslain säännöksiä Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavista yleisistä periaatteista olisi tarpeen täsmentää seuraavasti:

- Lain 3 §:n 1 momenttiin lisättäisiin maininta yhteistyöstä paitsi muiden viranomaisien, myös yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Sääntely olisi yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.
- Lain 3 §:n 2 momenttiin lisättäisiin myös rikosten paljastaminen, niin että sääntely olisi yhdenmukaista uuden poliisilain (872/2011) ja PTR-lain kanssa.
- Lain 6 §:n asiallisuuden, puolueettomuuden ja sovinnollisuuden periaatteisiin lisättäisiin toimintaa ohjaava periaate suorittaa virkatehtäviä ensisijassa neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Tasa-arvoisen kohtelun käsite

muutettaisiin yhdenvertaiseksi kohteluksi. Sääntely olisi yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.

- Lain 7 §:n suhteellisuusvaatimus muotoiltaisiin suhteellisuusperiaatteeksi, jonka mukaan toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden. Sääntely olisi yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.
- Vähimmän haitan periaate erotettaisiin omaksi erilliseksi pykäläksi.
- Lakiin lisättäisiin tarkoitussidonnaisuuden periaate, jonka mukaan toimivaltuuksia saa käyttää vain säädettyyn tarkoitukseen. Sääntely olisi asiallisesti yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.
- Lakiin lisättäisiin erillinen säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Sääntely olisi asiallisesti yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.
- Lakiin lisättäisiin uusi säännös rajavartiomiehen aseman ilmaisemisesta ja rajavartiomiehen yksilöimisestä. Sääntely velvollisuudesta pitää virkamerkki sekä esittää se pyydettyä (VNARVL 52 §) siirrettäisiin lain tasolle. Rajavartiomiehen olisi tarvittaessa ja myös vaadittaessa ilmaista toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa rajavartiomies, jos se on virkatehtävää vaarantamatta mahdollista. Rajavartiolaitoksen olisi huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut rajavartiomies on tarvittaessa yksilöitävissä. Sääntely olisi asiallisesti yhdenmukainen uuden poliisilain kanssa.

1.2 Kiireelliset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteet

Rajavartiolain 21 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa poliisin pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Säännöstä on tarpeen muuttaa siten, että siinä mainittaisiin poliisilain 2 luvun rinnalla myös 3 luku, sillä poliisin toimintoja koskevat turvatarkastussäännökset sisältyvät uuden poliisilain 3 lukuun.

PTR-lain yhteydessä hyväksyttiin poliisin ja Rajavartiolaitoksen yhteispartiointia koskeva periaate. Samalla muutettiin rajavartiolain 21 §:n 1 momentin sanamuoto. Tulkinnan mukaan se kuitenkin koskee lähinnä tilanteita, joissa yksinomaan Rajavartiolaitoksen virkamiehistä koostuva partio suorittaa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnön mukaisen toimenpiteen. Rajavartiolain 21 §:n 1 momentin sanamuoto ei sovellu hyvin tilanteisiin, joissa poliisi- ja rajavartiomies työskentelevät samassa partiossa (niin sanottu yhteispartio). Myöskään 21 §:n 2 momentti (tietyin edellytyksin ilman poliisin pyyntöäkin suoritettava tehtävä) ei lain sanamuodon tulkinnan mukaan sovellu hyvin yhteispartiointitilanteisiin.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhteispartiointitilanteessa rajavartiomies voisi osallistua yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteeseen vain poliisi-

lain 46 §:n (uuden poliisilain 9 luvun 5 §) mukaisesti poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksia koskevan sääntelyn perusteella. Yhteispartioinnissa on kuitenkin kysymys kahden eri turvallisuusviranomaisen omiin tehtäviinsä koulutetun (mukaan lukien voimakeinojen käyttö) ja kokeneen virkamiehen toimenpiteistä. Tämän vuoksi rajavartiomiehen toimivaltuudesta suorittaa yhteispartiointitilanteessa poliisilain 2 ja 3 luvussa mainittuja toimenpiteitä olisi säädettävä nimenomaisesti rajavartiolain 21 §:n uudessa 3 momentissa.

Uuden momentin nojalla rajavartiomies voisi yhdessä poliisimiehen kanssa suorittaa kaikkia niitä poliisilain 2 ja 3 luvussa mainittuja toimenpiteitä, joita poliisimieskin voi suorittaa. Kysymys ei olisi välttämättä kiireellisistä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamistehtävistä, vaan muistakin viranomaisten puuttumista edellyttävistä tilanteista. Rajavartiomies vastaisi suorittamistaan toimenpiteistä virkavastuunsa puitteissa. Tällaisen partion johtovastuista määrättäisiin yksittäistapauksissa erikseen. On kuitenkin huomattava, ettei tämä tarkoita rajavartiomiehen toimivaltuuksien laajenemista siitä, mitä Rajavartiolaitoksen tehtäviksi on säädetty, kuten esimerkiksi yleiseen tieliikenteen valvontaan.

1.3 Tehtävät saaristoalueella ja harvaan asutulla alueella

Rajavartiolaitos osallistuu saaristoalueilla ja harvaan asutuilla alueilla valtakunnanrajan läheisyydessä usein kalusto- ja etäisyyssyistä esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen, ensivastetoimintaan sekä alkupelastustehtäviin. Muut viranomaiset ja alueen asukkaat myös käytännössä edellyttävät tätä Rajavartiolaitokselta. Mainittujen tehtävien kuulumisesta Rajavartiolaitokselle ei kuitenkaan ole säädetty lainkaan. Olisi harkittava, tulisiko selvyyden vuoksi säätää nimenomaisesti, mitä tehtäviä Rajavartiolaitoksella on saaristoalueella ja harvaan asutuilla alueilla. Samalla olisi selvitettävä, onko tarpeen tarkentaa Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia näiltä osin.

2 TOIMIVALTUUDET

2.1 Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Rajavalvonnalla tarkoitetaan Schengenin rajasäännösten (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 562/2006) 2 artiklan 9 kohdan mukaisesti sekä rajatarkastuksia että rajojen valvontaa. Rajatarkastusten suorittamisen ja suorittamistapojen perusteista säädetään Schengenin rajasäännöstyössä ja toimenpiteisiin tarvittavista toimivaltuuksista rajavartiolain 28 §:ssä.

2.1.1 Rajatapahtumaa sekä maahantulo- ja maastalähtöedellytyksiä koskeva tutkinta

On ehdotettu toimivaltasäännösten tarkempaa yksilöimistä rajavartiolain 27 §:n mukaisessa rajatapahtuman sekä maahantulo- ja maastalähdön edellytysten tutkinnassa. Pykälään lisättäisiin, että ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun, maasta lähdön ja maasta poistamisen edellytysten sekä kansainvälistä suojelua hakevan henkilön henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseksi suoritettavassa Rajavartiolaitoksen tutkinnassa noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä poliisitutkintaan noudettavan henkilön etsinnästä uuden poliisilain 2 luvun 4 §:ssä, paikan ja alueen eristämisestä poliisitutkinnan turvaamiseksi poliisilain 2 luvun 8 §:ssä ja poliisitutkinnasta poliisilain 6 luvussa säädetään. Sama koskisi myös Suomen ja Neuvostoliit-

ton välisellä valtakunnanrajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahtumain selvittämisyjärjestyksestä tehdyssä sopimuksessa (SopS 32/1960) tarkoitetun rajatapahtuman tutkimista.

Uuden poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän kiireellisissä tapauksissa. Alustavan arvion mukaan Rajavartiolaitoksessa päällystöön kuuluvaan poliisimieheen rinnastettaisiin pidättämiseen oikeutettu virkamies ja rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies. Muu poliisimies rinnastuisi rajavartiomieheen. Poliisilain 6 luvun 1 §:n nojalla poliisitutkinnassa noudatettavaksi tulevat soveltuvin osin tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla myös esitutkintalain (805/2011) säännökset, joten 27 §:n 1 momentissa ei erikseen tarvitsisi viitata esitutkintalakiin.

2.1.2 Henkilöntarkastus

Rajavartiolain 28 §:n 1 momentin 9 kohdassa säädetään henkilöntarkastuksen suorittamisesta. Säännöksen mukaan henkilöntarkastuksessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 5 luvun 10 ja 12 §:ssä säädetään. Viitatuissa pakkokeinolain säännöksissä viitataan edelleen toisaalla kotietsinnästä säädettyihin menettelyihin. Tämä edelleen hämärtää sovellettavuuden laajuutta. Vaikka kyse on henkilön koskemattomuuteen puuttumisesta, lainsäädännössä ei säädetä täsmällisesti, mitä pakkokeinolain menettelyllisiä säännöksiä sovelletaan rajatarkastuksessa. Epäselväksi jää esimerkiksi henkilöntarkastuksesta päättäminen. Osa rajatarkastuksen toimivaltuuksista on säädetty rajanylityspaikan esimiehelle, mutta henkilöntarkastuksesta päättäminen jää epäselväksi siitä huolimatta, että sen pöytäkirjaamista edellytetään. Jää harkittavaksi, pitäisikö esimerkiksi muusta kuin matkatavaroiden ja päällysvaatteiden tarkastamisesta päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies.

Vaikka toimenpiteenä edelleenkin viittaisiin pakkokeinolain henkilöntarkastusta koskeviin säännöksiin, menettelyllisten säännösten tulisi olla Rajavartiolaitosta koskevassa omassa lainsäädännössä. Tilanne ei korjaannu myöskään vuoden 2014 alusta voimaan tulevassa uudessa pakkokeinolaissa, koska henkilöntarkastusta koskevissa säännöksissä viitataan edelleen soveltuvin osin paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeviin säännöksiin.

Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä laaditaan pöytäkirja siten kuin pakkokeinolain 5 luvun 7 §:ssä (uuden pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 19 §:ssä) säädetään. Rajatarkastus on vakiintuneesti katsottu hallinnolliseksi toiminnaksi. Tavoitetilana voisi näin ollen olla se, että rajatarkastuksessa suoritettava henkilöntarkastus olisi kirjattava, mutta pöytäkirjaamisen vaatimuksesta luovuttaisiin ainakin silloin, kun henkilöntarkastus kohdistuu vain matkatavaroihin ja päällysvaatteisiin. Asiasta säädettäisiin nimenomaisella rajavartiolain säännöksellä. Asia vaatii kuitenkin tarkempaa selvitystä, sillä asialla on merkitystä niin asiakkaan kuin virkamiehen oikeusturvan kannalta. Tulkinta-apua saatetaan saada parhaillaan uudistettavana olevan tullilainsäädännön tullitarkastuksia ja henkilöntarkastuksia koskevasta arvioinnista.

2.1.3 Poistumisen estäminen

Rajavartiolain 28 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohtaa (poistumisen estäminen henkilöltä tietyissä ulkorajan ylittämistapauksissa sekä rajatarkastuksesta poistumisen estämi-

nen) on ehdotettu täydennettäväksi niin, että poistumisen estämiseksi henkilö voitaisiin pitää lukitussa tilassa, jos tavoitetta eli poistumisen estämistä ei voida muuten saavuttaa. Poistumisen estäminen tällä tavoin voisi rajatarkastuksessa kestää vain, kunnes tarkastus on suoritettu ja muutoinkin enintään 12 tuntia. Lukitussa tilassa pitäminen tulisi järjestää noudattaen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia (841/2006). Asia edellyttää kuitenkin vielä jatkoselvitystä.

2.1.4 Rajatarkastuksen toimittamisesta luopuminen

Rajavartiolain 9 §:ssä säädetään toimenpiteen siirtämisestä ja toimenpiteestä luopumisesta. Pykälän 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun saattaminen voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden. Pykälä on tarkoitettu yleissäännökseksi, joka kattaa koko Rajavartiolaitoksen toiminnan. LRVL 28.4 §:ssä säädetään kuitenkin erikseen rajatarkastuksen keskeyttämisestä. Säännöksen mukaan rajatarkastus keskeytetään, jos toimenpiteiden jatkaminen on rajan ylittämislle ilmenneen esteen tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi ilmeisen tarpeetonta.

LRVL 28.4 §:ssä tarkoitetun rajatarkastuksen keskeyttämisen ja LRVL 9.1 §:n mukaisen toimenpiteestä luopumisen suhde on koettu epäselväksi. Käytännössä molempien toimenpiteiden lopputulos on sama, joten sääntelyä tulee tältä osin tarkistaa.

2.1.5 Kuvaaminen rajatarkastuksessa

Lainsäädännössä ei ole nimenomaista toimivaltuutta valokuvan ottamiseen tai muuhun kuvaamiseen rajatarkastustilanteissa. Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 16 §:ssä säädetään oikeudesta verrata matkustusasiakirjaan sisältyvän sähköistä tunnistetta henkilöön. Joillakin rajanylityspaikoilla käytössä olevissa automaattisissa rajatarkastuslaitteissa tämä tapahtuu käytännössä vertaamalla laitteen ottamaa valokuvaa matkustusasiakirjassa olevaan valokuvaan. Menettely ei kuitenkaan kata kaikkea rajatarkastusta, koska rajatarkastuslaitteet ovat ainoastaan EU-kansalaisten käytössä.

Rajavartiolain 29 ja 31 §:ssä säädetään rajavalvontaan liittyvästä teknisestä valvonnasta sekä rajanylityspaikalla suoritettavasta automaattisesta tunnistamisesta. On josain määrin tulkinnanvaraista, kattavatko säännökset myös sellaisen tarkkaan kohdistetun teknisen valvonnan, jonka tarkoituksena on ottaa tunnistuskelpoinen kuva henkilöstä esimerkiksi passintarkastustiskin luona. Vastaavalla tavoin voi olla kyseenalaista kuvaaminen tiloissa, joissa suoritetaan toisen tason rajatarkastuksia.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä on parhaillaan käsittelyssä kanteluita koskien valokuvaamista rajatarkastuksessa. Oikeusasiamiehen ratkaisujen tultua voidaan lainsäädännön muutostarpeet.

Rajatarkastuksen yhteydessä otetun valokuvan ja teknisen valvonnan kuvan sekä äänen tallentamista Rajavartiolaitoksen henkilörekisteriin käsitellään tämän muistion kohdassa 6.2.

2.2 Toimivaltuudet rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi

Rajavartiolaitoksen suorittama rajanylityspaikan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen toimivalta (LRVL 32 §) on alueellisesti rajattua, sillä toimivalta rajoittuu rajanylityspaikalle. Rajatarkastus voidaan kuitenkin suorittaa Schengenin rajasäännösten liitteessä VI mainituin perustein muuallakin kuin rajanylityspaikan alueella, kuten liikkuvassa junassa tai ilma-aluksessa. On esitetty harkittavaksi, olisiko Rajavartiolaitoksen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon toimivalta syytä laajentaa koskemaan myös niitä julkisen liikenteen kulkuneuvoja, joissa rajatarkastus toimitetaan rajanylityspaikan ulkopuolella. Tarve viranomaisen toimenpiteisiin häiriötapauksissa on yhtä tarpeellinen tällaisessa kulkuneuvossa kuin rajanylityspaikalla.

Nykyisin näissä tilanteissa toimitaan rajavartiolain 21 §:n 2 momentin perusteella, mikä mahdollistaa rajavartiomiehen ryhtymisen oma-aloitteisesti kiireellisiin poliisi-toimenpiteisiin. Rajavartiomiehellä on myös eräitä muita kuin kiireelliseen poliisi-tehtävään liittyviä toimivaltuuksia, joita käyttämällä hän voi turvata yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Tällaisia toimivaltuuksia ovat esimerkiksi järjestyslain (612/2003) 21 §:ssä säädetty mahdollisuus vaarallisten esineiden ja aineiden sekä päihdyttävän aineen haltuunottoon yleiseen liikenteeseen käytettävässä kulkuneuvossa, jossa rajatarkastus suoritetaan sekä rajavartiolain 66 §:n mukainen vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto virkatehtävien yhteydessä. Vaikka mainituilla toimivaltuuksilla ei välttämättä voida toimia kaiken tyyppisissä tilanteissa, niiden voidaan kuitenkin katsoa riittävän yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen silloin, kun rajatarkastus toimitetaan rajanylityspaikan ulkopuolella. Jatkovalmistelussa tulee kuitenkin arvioida, olisiko toimivaltuussäätelyn selkeyden vuoksi tarpeen säätää asiasta erikseen.

2.3 Rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen yhteistoimintaan liittyvät toimivaltuudet

Rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen yhteistyön kehittämisen yhteydessä (muun muassa niin sanotussa Nuija-hankkeessa) on havaittu, että voimassa olevat säännökset rajoittavat viranomaisten tarkoituksenmukaista, kustannustehokasta ja PTR-lain mukaista yhteistoimintaa yhteisellä tehtäväalueella rajanylityspaikoilla.

Rajavartiolaitoksen suorittamista tullitehtävistä ja sen edellytyksistä säädetään rajavartiolain 24 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan Rajavartiolaitos voi päällystöönsä kuuluvan tullimiehen pyynnöstä suorittaa henkilöiden maahantuloon ja maastalähtöön kohdistuvaa tullivalvontaa. Rajavartiomies voi lisäksi osallistua yksittäisen tullitoimenpiteen suorittamiseen tullimiehen pyynnöstä. Kyseinen toimenpide voi liittyä myös muuhun kun henkilöiden maahantulon taikka maastalähdön tullivalvontaan. Säännös rajavartiomiehen osallistumisesta erityisesti tavaraliikenteen valvontaan on kuitenkin varsin rajallinen.

PTR-lain 8 §:n mukaan PTR-viranomaiset edistävät tehtäviensä ja toimivaltuuksien puitteissa muun muassa toisen tehtäviin kuuluvaa tavaroiden maahantuonnin ja maastaviennin laillisuuden valvontaa. Kyseessä ei kuitenkaan ole toimivaltasäännös.

Tullilain (1466/1994) 14 a §:n mukaan tullimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain 28, 36 ja 38 §:ssä rajavartiomiehelle säädetyin toimivaltuuksin. Rajatarkastustehtävien jakamisesta rajanylityspaikoilla poliisin, tullin ja Ra-

javartiolaitoksen kesken säädetään valtioneuvoston asetuksella 901/2006. Sen 10 §:n 2 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen, poliisin ja tullin kesken voidaan sopia tilapäisistä poikkeuksista rajatarkastusvastuussa. Säännös ei mahdollista pysyviä poikkeuksia rajatarkastusvastuisiin. Asiaan on kiinnitetty huomiota myös Suomen viimeisimmässä Schengen-tarkastuksessa.

2.4 Toimivaltuudet tieliikenteen valvonnassa

Rajavartiolain 20 §:n mukaan Rajavartiolaitos valvoo kuljettajien ajokuntoisuutta ja ajoneuvojen liikennekelpoisuutta rajanylityspaikalla. Ajoneuvojen liikennekelpoisuuteen sisältyy esimerkiksi ajoneuvolain (1090/2002) mukainen ajoneuvon varustaminen turvalaitteilla, mutta ei niiden käytön valvonta (tieliikennelain 267/1981 88 ja 88 a §:n mukainen turvavyön käyttöpakko ja lapsen kuljettaminen ajoneuvossa).

Olisi selvitettävä, onko rajanylityspaikoilla tarvetta laajempiin liikenteenvalvonnan toimivaltuuksiin, kuten kuljettajien ajo-oikeuden tarkistamiseen tai edellä mainittujen turvalaitteiden käytön valvontaan. Samalla on kuitenkin harkittava, mitkä näistä toimista on liikenneturvallisuuden kannalta välttämätöntä suorittaa juuri rajanylityspaikoilla. Lisäksi olisi selvitettävä rajavartiomiesten muissa virkatoimissaan tapahtuvan liikenteenvalvonnan perusteet ja tarpeet. Toimivaltuuksista tulisi säätää täsmällisesti.

Tieliikennelain 48 §:n 5 momentin mukaan poliisimiehellä, tullimiehellä ja rajavartiomiehellä on tarkkailutehtävässä, poliisimiehellä ja tullimiehellä teknisen tarkkailun tehtävässä ja poliisimiehellä peitetoimintatehtävässä ja valeostotehtävässä toimissaan tietyiltä osin oikeus poiketa tieliikennelain säännöksistä. Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto on useissa yhteyksissä esittänyt säännöksen muuttamista siten, että siinä huomioitaisiin Rajavartiolaitoksen rajavartiolain 41 §:n mukaiset teknisen tarkkailun toimivaltuudet. Mainittua tieliikennelain säännöstä tulisi muuttaa siten, että rajavartiomies mainittaisiin poliisimiehen ja tullimiehen ohella myös teknisen tarkkailun osalta.

Rajavartiolaissa ei säädetä rajavartiomiehen toimivaltuudesta liikenteen ohjaamiseen liikenneonnettomuuspaikalla. Näin ollen rajavartiomiehellä ei ole toimivaltaa liikenteen ohjaamiseen, ellei joko poliisi tai pelastustoimenjohtaja määrää ohjaamaan liikennettä (tieliikennelain 49 §). Rajavartiolaitoksen partio on kuitenkin tietyillä alueilla usein ensipartiona onnettomuuspaikalla ja joutuu ohjaamaan liikennettä. Tämän vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi nimenomainen toimivaltasäännös rajavartiolain 38 §:ään. Samalla tulee selvittää, tulisiko rajavartiomiehelle säätää pelastustilanteen johtamista koskevia oikeuksia, kuten mahdollisuus määrätä sivullisia suorittamaan toimenpiteitä onnettomuuspaikalla.

2.5 Ulkomaalaisvalvontaa koskevat toimivaltuudet

Ulkomaalaisvalvontaa koskevia toimivaltakysymyksiä (muun muassa julkisrauhan piiriin kuuluvat tilat) käsitellään parhaillaan sisäasiainministeriön työryhmässä. Lähökohtaisesti katsotaan, että tarvittavat toimivaltuudet valvontatehtäviin kirjoitetaan osaksi ulkomaalaislakia. Tässä yhteydessä tulisi harkita rajavartiolain 38 §:n mukaisesta kulkuneuvon pysäyttämisen tarkentamisesta siltä osin kuin on kyse ulkomaalaisvalvonnasta. Rajavartiolain 38 §:n mukaan rajavartiomiehellä on oikeus määrätä kulku-

neuvo pysäytettäväksi ja siirrettäväksi tai siirtää kulkuneuvo tai ohjata liikennettä, jos se on tarpeen rajavaltion, poliisitehtävän tai ulkomaalaisvalvonnan suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla taikka Rajavartiolaitoksen omalla toimialallaan suorittaman kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai metsästyksenvalvonnan suorittamiseksi tai rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Ulkomaalaisvalvonnassa tapahtuvan kulkuneuvon pysäyttämisen kannalta on ongelmallista, ettei toimenpiteistä taikka toimivaltuuksista kulkuneuvon pysäyttämisen jälkeen, kuten kuljettajan velvoittamisesta avaamaan auton ovi, säädetä lainkaan. Selkeintä olisi säätää rajavartiomiehen oikeudesta ulkomaalaisvalvonnassa kulkuneuvon etsintään ja siinä olleiden henkilöiden henkilöllisyyden tarkastamiseen ja selvittämiseen samassa laajuudessa kuin rajatarkastuksessa.

2.6 Tilapäinen tekninen valvonta toisen omistamalla maa- tai vesialueella

Rajavalvontaan liittyvien kiinteiden valvontalaitteiden asentamiseen tarvitaan maanomistajan lupa. Rajavartiolain 39 §:ssä säädetään oikeudesta liikkua toisen kiinteistöllä silloin kun se on välttämätöntä Rajavartiulaitoksen tehtävän suorittamiseksi. Tämän oikeuden on toisinaan tulkittu sisältävän oikeuden tilapäiseen tekniseen valvontaan, mutta tulkinta on myös kyseenalaistettu, koska viranomaisen toimivaltuuksia on tulkittava suppeasti. Olisi säädettävä, että rajavartiolaitoksen ulkopuolella tilapäistä teknistä valvontaa voidaan toisen omistamalla maa- tai vesialueella suorittaa ilman alueen omistajan lupaa, jos se on välttämätöntä Rajavartiulaitoksen tehtävän suorittamiseksi. Valvonta ei voisi kohdistua kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen. Valvonnasta ilmoitettaisiin merkillä, mikäli se olisi tarkoituksenmukaisesti järjestettävissä. Merialueiden osalta olisi mahdollisesti tarpeen säätää poikkeuksista. Mahdollisesti aiheutuneet vahingot olisi korvattava.

2.7 Toimivaltuudet rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi

2.7.1 Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot

Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistuksessa todettiin, ettei laaja rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toimivaltuuksien muutostarpeiden arvioiminen ole siinä yhteydessä tarkoituksenmukaista, vaan että se tulisi tehdä erikseen edellä mainittuja viranomaisia koskevien lakien vireillä olevien uudistusten yhteydessä. Rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten oikeudesta käyttää salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja säädetään erikseen, mutta kuitenkin niin, että peite-toiminta, valeosto ja tietolähteen ohjattu käyttö rajattiin uudistuksen yhteydessä ainoastaan poliisin käyttöön. Se, tulisivatko ja kuinka laajasti nämä keinot myös muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin käytettäväksi, jäi selvittäväksi erikseen.

Tiettyjen salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytön rajoittaminen ainoastaan poliisille on hyväksyttävä lähtökohta. Rajavartiulaitoksen tutkittavissa rikosasioissa nykyisin käytössä olevien salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen tilanne ei kuitenkaan ole täysin tyydyttävä. Arvioitaessa toimivaltuuksien muutostarpeita olisi erityisesti tarkasteltava törkeän metsästyksrikoksen, törkeän laittoman saaliin kätkemisen, törkeän laittoman maahantulon järjestämisen sekä törkeiden väärennysrikosten ennalta estämistä ja selvittämistä. Asialla on merkitystä myös PTR-toiminnassa ja kahdenvälisessä yhteistoiminnassa.

2.7.1.1 Törkeä metsästysrikos ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen

Selkein toimivaltapuute on televalvonnan käyttö törkeiden metsästysrikosten ennalta estämisessä ja selvittämisessä. Olisi harkittava, olisiko tarvetta lisätä rajavartiomiehen toimivaltuuksiin 1.1.2014 voimaantulevan poliisilain ja pakkokeinolain mukainen peitelty tiedonhankinta ja/tai henkilön tekninen seuranta törkeän metsästysrikoksen ennalta estämiseksi tai selvittämiseksi. Arviossa on punnittava perus- ja ihmisoikeusnäkökysymyksiä suhteessa yhteiskunnallisiin odotuksiin törkeiden metsästysrikosten selvittämisessä ja estämisessä.

Luonnonvararikoksia koskevaan rikoslain 48 a lukuun lisättiin 1.4.2011 voimaan tullella muutoksella (232/2011) uusi 1 a § törkeästä metsästysrikoksesta. Pykälän mukaan törkeästä metsästysrikoksesta tuomitaan, jos

- rikos on tehty erityisen raa'alla tai julmalla tavalla,
- kohteena on suuri määrä riistaeläimiä,
- tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,
- rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- tapetaan ahma, ilves, karhu, metsäpeura, saukko tai susi taikka vahingoitetaan sitä.

Edellytyksenä törkeästä metsästysrikoksesta tuomitsemiselle on lisäksi aina, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistus törkeästä metsästysrikoksesta on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta.

Rikoslakiin otettiin myös uusi säännös metsästysrikoksella saadusta törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä (48 a luvun 4 a §). Seuraamus törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä on sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

Törkeän metsästysrikoksen enimmäisrangaistus neljä vuotta vankeutta mahdollistaa televalvonnan rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Televalvonta on mahdollista myös selvitetäessä törkeää laittoman saaliin kätkemistä (pakkokeinolain muutos 233/2011). Sen sijaan telekuuntelu ei ole mahdollista.

Lakimuutosten yhteydessä rajavartiomiehen toimivaltuuksiin ei lisätty televalvontaa törkeän metsästysrikoksen ennalta estämiseksi tai selvittämiseksi eikä törkeän laittoman saaliin kätkemisen selvittämiseksi. Rajavartiolaitoksen tehtävät ja korostunut merkitys metsästysrikollisuuden torjunnassa huomioon ottaen olisi perusteltua, että nämä toimivaltuudet lisätään rajavartiolain 41 §:ään.

Vaihtoehtoisia menettelytapaa on käsitelty muistion kohdassa 2.7.2.

2.7.1.2 Törkeät väärennysrikokset

Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikosasioihin kuuluu muun muassa Rajavartiolaitoksen tarkastettavaa asiakirjaa koskeva rikoslain 33 luvun 1–4 §:ssä tarkoitettu väärennysrikos. Törkeän väärennysrikoksen säädetty ankaran rangaistus neljä vuotta mahdollistaa poliisille televalvonnan käytön kyseisen rikoksen esitutkinnassa ja ennalta estämisessä. Olisi harkittava, olisiko perusteltua, että Rajavartiolaitoksella olisi oikeus törkeän väärennysrikoksen tutkinnan yhteydessä televalvontaan, silloin kun teko kohdistuu Rajavartiolaitoksen tarkastettavaan asiakirjaan.

Vaihtoehtoista menettelytapaa on käsitelty muistion kohdassa 2.7.2.

2.7.1.3 Tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähteen ohjattu käyttö on lähtökohtaisesti rajattu Rajavartiolaitoksen keinovalikoiman ulkopuolelle. Olisi selvittävää, olisiko perusteluja tietolähteen ohjatulle käytölle Rajavartiolaitoksessa törkeän laittoman maahantulon järjestämisen ja/tai törkeän metsästysrikoksen ennalta estämisessä ja/tai selvittämisessä. Näiden rikosten tutkinnassa ilmaantuu usein asiasta tietäviä henkilöitä, jotka ovat halukkaita luottamuksellisesti kertomaan tietämästään. Passiivisella kuuntelulla ei kuitenkaan useinkaan saada sellaisia tuloksia, että voitaisiin tehokkaasti estää tai selvittää rikosta. Törkeän laittoman maahantulon järjestämistä varten perustetaan usein myös yhteinen tutkintaryhmä poliisin kanssa, mikä puoltaisi yhtäläisiä toimivaltuuksia myös salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta.

2.7.2 Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuudet

Nykyinen salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskeva rajavartiolain 41 § 2 momentti rakentuu negatiiviselle ja positiiviselle toimivaltuusluettelolle. Negatiivisessa luettelossa olevia toimivaltuuksia ei Rajavartiolaitoksen rajavartiomiehellä ole oikeus käyttää, ellei tästä ole erikseen säädetty. Positiivinen toimivaltuusluettelo käsittää ne toimivaltuudet, joita rajavartiomiehellä on oikeus, negatiivisesta toimivaltuusluettelosta poiketen, käyttää momentissa erikseen mainittujen rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi.

Olisi harkittava, voitaisiinko 41 §:n 1 momentti muotoilla siten, että rajavartiomiehellä olisi käytössään salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot sellaisenaan Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa ja rikoksen estämisessä niin kuin pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Rajavartiolaitoksen tutkimista rikoksista säädetään rajavartiolain 42 §:ssä. Rajavartiolain 41 §:n 2 momentin uusi muotoilu ei käytännössä laajentaisi Rajavartiolaitoksen virkamiesten käytössä olevien salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöä siitä, mitä edellä kohdissa 2.7.1.1-2.7.1.3 on ehdotettu.

2.7.3 Ihmiskaupparikosten tutkinta

Rajavartiolaitos tutkii epäiltyjä ihmiskaupparikoksia vain kun ne liittyvät rajan ylittämisestä annettujen säännösten rikkomiseen tai laittoman maahantulon järjestämiseen. Tämä järjestely vaikuttaa perustellulta, eikä ole tarvetta laajentaa Rajavartiolaitoksen tutkintaa ihmiskaupparikoksissa.

2.7.4 Esitutkintaan saapuminen

Esitutkintalain 6 luvun 1 §:ssä säädetään velvollisuudesta saapua esitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa henkilö oleskelee. Rajavartiolaitos kuitenkin suorittaa esitutkintaa rajavartioasemalla, rajanylityspaikalla tai rajavartioston esikunnassa. Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto on ehdottanut vuonna 2014 voimaan tulevien esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien teknisen tarkastuksen yhteydessä, että mainittu 6 §:n 1 momentti muutettaisiin siten, että poliisilaitoksen toimialueen sijasta viittataan esitutkintaviranomaisen toimialueeseen.

2.7.5 Menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ja takavarikoidun esineen palauttaminen

Rajavartiolain 47 a §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen tehtävästä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanossa sen tutkimassa rikosasiassa. Muutoksen oli tarkoitus vähentää tarvetta turvautua poliisiin menettämisseuraamuksen täytäntöönpanossa ja takavarikoitujen esineiden palauttamisessa. Säännös ei kuitenkaan ole kaikilta osin tarkkarajainen. On kysytty, mitä sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 38 §:ssä mainitulla [kihlakunnan] poliisilaitoksella ja pakkokeinolain 4 luvun 10 §:ssä mainitulla poliisipiirin päälliköllä tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen osalta.

Asiallisesti poliisilaitos tulee rinnastaa tulkinnalla Rajavartiolaitoksen hallintoyksikköön. Vastaavasti pakkokeinolain 4 luvun 10 §:ssä (jatkossa 7 luvun 13 §) mainittu poliisipiirin (poliisilaitoksen) päällikkö tulee rinnastaa hallintoyksikön päällikköön eli komentajaan. Näin ollen ei ole estettä esimerkiksi rikosperusteisesti takavarikossa olevan helposti pilaantuvan tavarahan (esimeriksi lihan), jota ei ole vielä tuomittu valtiolle menetetyksi, myymiseen Rajavartiolaitoksen toimesta hallintoyksikön komentajan tekemällä päätöksellä. Pakkokeinolain 4 luvun 17 §:n (jatkossa 7 luvun 23 §) viittaus poliisiin tulee tulkita Rajavartiolaitokseksi.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 42 §:n mukaan menetetyksi tuomittua omaisuutta koskevista toimista määrää sisäasiainministeriö (1.1.2014 alkaen Poliisihallitus), joka voi oikeuttaa poliisilaitoksen määräämään toimenpiteistä. Vuoden 2014 alusta alkaen Tullihallitus määrää tullirikosasiassa menetetyksi tuomitun omaisuuden täytäntöönpanotoimista. Olisi perusteltua, että jatkossa Rajavartiolaitoksen esikunta voisi määrätä omalta osaltaan menetetyksi tuomitun omaisuuden täytäntöönpanotoimista. Tämä edellyttäisi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 42 §:n muuttamista. Samalla rajavartiolain 47 a §:ään voitaisiin lisätä rinnastukset pakkokeinolain 7 luvun 13 §:n ja 7 luvun 23 §:n suhteen.

Uuden pakkokeinolain 7 luvun 13 §:n mukaan takavarikon kohde voidaan myydä heti, kun ilmenee, että se on muun muassa helposti pilaantuva. Rajavartiolaitokselle tällä on merkitystä esimerkiksi rikosperusteisesti takavarikossa olevan helposti pilaantuvan eläimen lihan kannalta. Myyminen ei kuitenkaan ole taloudellisesti järkevää silloin, kun takavarikossa on arvoltaan vähäinen eläin, jolloin myynissä huutokaupassa saadut tulot ovat pienemmät kuin huutokaupan järjestämiskustannukset (lehti-ilmoitus ym.). Näissä tilanteissa näyttäisi kuitenkin olevan mahdollista soveltaa pakkokeinolain 7 luvun 24 §:ää, jonka mukaan vähäarvoinen esine voidaan takavarikon sijasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä hävittää, jos esine ilmeisesti tuomittaisiin valtiolle menetetyksi. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ”ilmeisesti” tarkoittaa, että pykälä koskisi vain selviä tapauksia. Perustelujen mukaan pykälä koskisi myös tapauksia, joissa esine on jo ehditty takavarikoida.

2.8 Etsintäkuulutetun kiinniottaminen

Rajavartiolain 37 §:n mukaan rajavartiomiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka on toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan otettava kiinni, pidätettävä, tai vangittava taikka otettava säilöön. Rajavartiolain 37 §:ään lisättäisiin uuden poliisilain 2 luvun 3 §:n mukaisesti uusi momentti, jonka mukaan etsintäkuulutettu henkilö, jota ei ole kiinniotettava, pidätettävä, vangittava tai säilöön otettava, on velvollinen rajavartiomiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei

hän noudata kehotusta tai jos on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen, rajavartiomiehellä olisi oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa henkilö tavataan rajatarkastuksen yhteydessä ja hänelle annetaan kutsu saapua kuulusteluun jonkin aikaisemmin tapahtuneen rikoksen johdosta. Sääntely on siten tarpeen sekä Rajavartiolaitoksen että muiden viranomaisten etsintäkuulutusten toimeenpanemiseksi. Ilman kyseisen sääntelyn sijoittamista rajavartiolaan, Rajavartiolaitoksella ei olisi mahdollisuutta toteuttaa sen tutkittavaksi kuuluvissa asioissa etsintäkuulutuksessa tarkoitettuja toimenpiteitä.

Etsintäkuulutettu olisi, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteen suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta. Sääntely vastaisi asiallisesti uuden poliisilain 2 luvun 3 §:n 3 momenttia.

2.9 Toimivaltuudet turvaamistehtävässä

Rajavartiolaitoksen turvaamistehtävistä säädetään rajavartiolain 23 §:ssä. Turvaamistehtävässä kysymykseen voi tulla esimerkiksi kuljetuksen suojaaminen, ajoneuvon pysäyttäminen, liikenteen ohjaaminen ja henkilön suojaaminen tilaisuudessa, ajoneuvon tai paikan tarkastaminen, tarvittaessa henkilön poistaminen paikalta sekä liikennesäännöistä poikkeaminen.

Rajavartiomiehen toimivaltuuksista turvaamistehtävissä ei ole erikseen säädetty. Esimerkiksi ajoneuvon pysäyttäminen on mahdollista vain rajavartiolain 38 §:ssä luetelluissa tehtävissä, joihin turvaamistehtävä ei kuulu. Rajavartiolaissa ei ole huomioitu tilannetta, jossa turvallisuustarkastus tehdään muualla kuin Rajavartiolaitoksen toimitiloissa tai sen hallitsemilla alueilla (LRVL 67 §). Rajavartiomiehellä tulisi turvaamistoimessa olla ainakin samat toimivaltuudet kuin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä rajanylityspaikalla (LRVL 32 §) sekä lisäksi oikeus pysäyttää ajoneuvo ja ohjata liikennettä.

2.10 Toimivaltuudet siviilikriisinhallintaoperaatioissa

Rajavartiomiehiä osallistuu säännönmukaisesti kansainvälisten toimijoiden kuten YK:n, EU:n ja ETYJ:n siviilikriisinhallintaoperaatioihin. YK ja EU edellyttävät, että siviilikriisinhallintatehtäviin nimetyt poliisimiehet (mukaan lukien rajapoliisi) ovat lähettäjamaan kansallisen poliisiorganisaation palveluksessa. Siviilikriisinhallintaoperaatioihin lähetettyjen rajavartiomiesten valtiotyönantajana toimii pääsääntöisesti Pelastusopiston alainen Kriisinhallintakeskus, ja rajavartiomiehet ovat virkavapaalla Rajavartiolaitoksen virastaan lähettämisen ajan. Tällöin heillä ei ole rajavartiomiehen toimivaltaa.

Poliisin osalta on poliisiasetuksen (1112/1995) 1 §:n 3 momenttiin tehty 1.1.2009 voimaantullut muutos, jonka mukaan poliisimiehiä ovat myös siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain perusteella poliisitehtäviin nimitetyt poliisimiehet.

Rajavartiolaitoksen virkamiesten osallistumisen osalta on selvitettävä poliisiasetusta vastaavien säännösten tarpeellisuus rajavartiolain rajavartiomiestä koskeviin säädöksiin. Tarkastelussa on syytä huomioida yhteydet myös kurinpitoon operaation aikana,

mukaan lukien rikoslain 45 luvun säännökset sekä operaatioiden yleiset toimivaltakysymykset.

2.11 Toimivaltuudet merialueella ja erityisesti talousvyöhykkeellä

Poliisihallituksen asettama työryhmä selvittää parhaillaan merellisten erityis- ja vaativien tilanteiden toimivaltuustarpeita, mukaan lukien talousvyöhykkeellä käytössä olevat toimivaltuudet. Rajavartiolaitos on jäsenenä tässä työryhmässä. Työryhmän toimikausi päättyy lokakuussa 2012, minkä jälkeen voidaan arvioida, mitä rajavartiolaitosviranomaisten talousvyöhykettä koskevia toimivaltuussäädöstarpeita on rikostorjunnan ja erityistilanteiden kannalta.

3 PTR-TOIMINTA JA VIRKA-APU

3.1 PTR-lain toimivuuden arviointi

3.1.1 Virka-avun ja PTR-lain mukaisen avun välinen suhde

On käyty keskustelua rajavartiolain mukaisen virka-avun ja PTR-lain mukaisen avun välisestä erosta. Asialla on merkitystä muun muassa sen suhteen, kuka päättää tehtävään osallistumisesta. PTR-lain 2, 3 ja 10 §:n mukaisten toimenpiteiden suorittamista koskevasta päätöksenteosta ei ole Rajavartiolaitoksen osalta säädetty, vaan asia on hallintoyksiköiden määriteltävissä. Rajavartiolain 77 §:n mukaan esitutkintaa tai pakkokeinoja koskevan virka-avun antamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies tai muu tutkinnanjohtaja. Osa Rajavartiolaitoksen yhteistoimintavelvoitteista kuuluu Rajavartiolaitoksen ensisijaisten tehtävien piiriin ja osa toissijaiseen eli virka-apuperusteiseen tehtäväpiiriin, mistä johtuen näiden tehtävien hoitoon liittyvässä päätöksenteossa voi olla eroja.

Yhteistoiminnan muodoista ja niiden oikeudellisesta luonteesta on laadittu Rajavartiolaitoksen esikunnassa alustava taustamuistio. Muistio on tällä hetkellä tarkasteltavana, koska myös PTR-johtoryhmä on päättänyt selvittää avun ja virka-avun välistä suhdetta. Lainsäädännölliset muutostarpeet voidaan arvioida myöhemmin.

3.1.2 Yksittäisiä toimenpiteitä laajemmat toimenpiteet

PTR-lain 2 §:n säännös yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen suorittamisesta toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueella on koettu Rajavartiolaitoksessa melko rajoittavaksi. Hallituksen esityksessä esimerkkinä mainitaan yksittäisen kiinnioton suorittaminen. Tämä korostaa säännöksen sanamuodon mukaista ja siten ahdasta tulkintaa. Jo rangaistusvaatimuksen laatimiseen kuuluu useita yksittäisiä toimenpiteitä, kuten suppean esitutkinnan kuulustelu, muu selvittely ja tiedoksianto.

Tulkinnallisesti on ollut epäselvää, voiko rajavartiomies antaa toisen esitutkintaviranomaisen puolesta rangaistusvaatimuksen siihen kuuluvine yksittäisine toimenpiteineen. Esimerkkinä yksittäisestä tulkintakysymyksestä on liikennevalvontasovellus, jota käytetään rajanylityspaikoilla annettaessa ulkomaalaiselle rangaistusvaatimus ylinopeudesta. Rajavartiomiehen toimivaltuus tähän on johdettu PTR-lain 10 §:n avunantamiskäsitteen kautta.

Perustuslakivaliokunta katsoi PTR-laista antamassaan lausunnossaan (PeVL 35/2008 vp), että lain 2 § on merkityksellinen perustuslain 2 §:n 3 momentin kannalta. Sen mukaan julkisen vallan käyttämisen tulee perustua lakiin. Kaikkiaan valiokunta piti lakiehdotukseen sisältyvää järjestelyä PTR-viranomaisten yhteistyöstä eri viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön vaatimana ja myös valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävänä. Valiokunta katsoi aiempaan käytäntöönsä viitaten kuitenkin tarpeelliseksi, että lain 2 §:n 1 momenttia sanonnallisesti täsmennetään koskemaan vain "yksittäisen" rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen suorittamista. Valiokunta ei asettanut tätä muutosta edellytykseksi lakiehdotuksen hyväksymiselle tavallisen lain säätämisyksikössä.

Olisi selvitettävä, voisiko toisen PTR-viranomaisen puolesta suorittaa myös muun kuin yksittäisen toimenpiteen. Säännöksen sanamuotoinen tulkinta on johtanut siihen, että esimerkiksi rangaistusvaatimuksen antaminen toisen viranomaisen puolesta ei ole mahdollista edes pyynnöstä. Käytännössä PTR-lain säännös on tiukentanut aikaisempaa käytäntöä, jossa toisen viranomaisen puolesta suoritettiin yksittäisistä eri toimenpiteistä syntyviä kokonaisuuksia. Rajavartiolain 43 §:n mukaan Rajavartiolaitos voi suorittaa eräissä tapauksissa myös varsinaisen esitutkinnan, jos toinen esitutkintaviranomainen on sitä pyytänyt. Tästä näkökulmasta näinkin tiukka raja vain yksittäisen toimenpiteen suorittamiseen vaikuttaa melko epä johdonmukaiselta.

Lainsäädännön tarkistaminen saattaisi olla tarpeen, jotta tiettyjä välttämättömiä yksittäisiä toimenpiteitä laajemmat toimenpiteet voitaisiin suorittaa PTR-lain 1 §:n tarkoituksen mukaisesti.

3.2 Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille

Puolustusvoimilla on oikeus antaa sotilaallista virka-apua poliisille silloin kun on kyse terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten estämisestä tai keskeyttämisestä. Sotilaallisten voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämättömä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla (puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 781/1980 4 §). Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Rajavartiolaitos ei voi antaa vastaavaa virka-apua poliisille (LRVL 22 §). Kuitenkin Rajavartiolaitoksella on erityisesti merialueella sellaista aluskalustoa, joilla on sotilaalliseen voimankäyttöön tarkoitettua aseistusta. Näin ollen kokonaisvaltaisen turvallisuuden parantamiseksi sekä vasteaikojen lyhentämiseksi kyseisissä tapauksissa olisi harkittava, tulisiko myös Rajavartiolaitoksen voida antaa poliisille vastaavaa virka-apua kuin puolustusvoimat. Rajavartiolaitos varautuu erityisesti merellisiin erityistilanteisiin ja varautuminen terroristisessa tarkoituksessa tehtäviin rikoksiin on yksi osa-alue. Näin ollen myös virka-avun antaminen sotilaallisten voimakeinojen osalta merellisissä erityistilanteissa, joissa mukana on terrorismiulottuvuus, täydentäisi hyvin mahdollisia turvallisuusvajeita esimerkiksi tilanteissa, joissa Rajavartiolaitoksen kalustoa on lähialueella tai lähtövalmius on korkeampi kuin puolustusvoimien aluksella.

4 VOIMAKEINOT

Nykyisin voimakeinojen käyttöön varautumisesta ja niistä varoittamisesta, ampuma-aseen käytöstä ja liikkumisvapauden rajoittamisesta säädetään asetuksen tasolla (sisäasiainministeriön asetus 656/2005). Säännökset siirrettäisiin rajavartiolakiin. Samalla tulisi selkeyttää sotilaallisten voimankäyttövälineiden ja Rajavartiolaitoksen muun aseistuksen välistä suhdetta ja niiden käyttömahdollisuuksia eri tilanteissa.

4.1 Varautuminen voimakeinojen käyttöön

Rajavartiolakiin otettaisiin uusi 35 b §, jonka mukaan jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai kyseessä on rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön olisi varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen soveltuvin osin huomioon rajavartiolain yleiset periaatteet (muun muassa suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate). Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä olisi varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen olisi tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla. Sääntely vastaisi asiallisesti uuden poliisilain 2 luvun 18 §:ää.

4.2 Ampuma-aseen käyttö

Rajavartiolakiin otettaisiin uusi 35 c §, jonka mukaan ampuma-asetta voitaisiin käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi olisi käytettävissä. Ampuma-asetta voitaisiin lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saisi käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä kaasupatruunoita tai muita vastaavia ammuksia niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti. Sääntely vastaisi uuden poliisilain 2 luvun 19 §:n 1 momenttia.

Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain (1/1998) 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, sillä uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät olisi ampuma-aseen käyttöä. Sääntely vastaisi uuden poliisilain 2 luvun 19 §:n 2 momenttia. Uuden poliisilain 2 luvun 19 §:n 3 momentin mukaan ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Rajavartiolaitoksessa vastaavan päätöksen tekisi pidättämiseen oikeutettu virkamies tai kenttäjohtaja.

Lisäksi olisi harkittava, voisiko päätöksen tehdä myös rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies. Tältä osin päätöksenteko poikkeaisi poliisin vastaavasta. Rajanylityspaikan esimiehellä ei ole virallista asemaa Rajavartiolaitoksen operatiivisessa kenttäjohtajajärjestelmässä, mutta hänellä on tiettyjä toimivaltuuksia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä rajanylityspaikalla (LRVL 32 §). Samoin olisi harkittava vartioston yleisjohtajan asemaa. Kenttäjohtaja päättää käytännön toimista ja hyväksyy tärkeimmät päätökset yleisjohtajalla. Näin ollen yleisjohtajalla tulisi olla oikeus päättää käytettävien voimakeinojen laajuudesta.

Tässä yhteydessä tulee selvittää rajavartiomiehen ampuma-aseen käyttöä koskevat nykyiset rajoitukset. Sisäasiainministeriön asetuksen 656/2005 8 §:ssä rajataan pois rajavartiomiehen oikeus käyttää asetta vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinnioton toimittamiseksi tai vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi. Vastaavaa rajoitusta ei ole poliisin voimankäyttöä koskevissa säännöksissä (asetus 979/2004, 1.1.2014 alkaen poliisilaki). Käytännössä tällä erolla on merkitystä poliisin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoimintatilanteissa sekä tietyissä tilanteissa, joissa rajavartiomiehet toimivat itsenäisesti (esimerkiksi harva-alueella). Esimerkiksi aseistautuneen mutta ei aseella uhkaavan henkilön vastarinnan murtamiseksi poliisi voisi tiettyjen edellytysten täytyessä perustellusti uhata aseenkäytöllä, mutta rajavartiomies vain, jos tilanne kehittyy rikoslaissa tarkoitetuksi hätävarjelukseksi.

4.3 Sitominen

Rajavartiolakiin lisättäisiin uusi 35 d §, jonka mukaan virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saataisiin rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön pakenemisen estämiseksi tai väkivaltaisen käyttäytymisen torjumiseksi. Sääntely vastaisi uuden poliisilain 2 luvun 20 §:ää. Rajavartiolaissa käytettäisiin kuitenkin karkaamisen käsitteen sijasta pakenemisen käsitettä sekä väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemisen ja uhkaavan väkivallan torjumisen sijaan pelkästään väkivaltaisen käyttäytymisen torjumisen käsitettä. Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saisi jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saisi aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

4.4 Oikeus hätävarjeluun virkatoimissa

Rajavartiolain 35 §:ssä säädetään rajavartiomiehen voimakeinoista. Pykälä vastaa asiasisällöltään nykyisen poliisilain 27 §:ää. Vuoden 2014 alusta voimaan tulevaan poliisilakiin on sisällytetty voimakeinojen osalta uudet säännökset poliisimiehen oikeudesta hätävarjeluun virantoimituksessa. Uuden poliisilain 2 luvun 17 §:n mukaan poliisimiehellä on virantoimituksessa muiden voimakeinojen ohella lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjeluun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Rajavartiolain 33 §:ssä säädetään rajavartiomiehen toimivaltuuksista poliisitehtävissä. Pykälässä viitataan poliisilain 2 luvussa säädettyihin toimivaltuuksiin, joihin 1.1.2014 alkaen kuuluu siten myös oikeus hätävarjeluun virantoimituksessa. Sen sijaan muilta osin rajavartiomiehen oikeutta hätävarjeluun virkatoimissa ei käsitelty esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain uudistamisen yhteydessä. Nykyinen sääntely perustuu siihen, että voimakeinojen käyttöön oikeutetulla rajavartiomiehellä on myös jokaiselle kuuluva yleinen oikeus hätävarjeluun ja pakkotilatekoon.

Kuten poliisilain uudistamisen yhteydessäkin todettiin, viranomaistoimivaltuuksien kattavan sääntelyn kannalta tyydyttävänä ei voida pitää sitä, että oikeus hätävarjeluun todetaan ainoastaan esimerkiksi hallituksen esityksen perusteluissa. Korkein oikeus on poliisitoimintaa koskevassa ratkaisukäytännössään (KKO 1993:50 ja 2004:75) todennut, että voimakeinojen käytön oikeutusta hätävarjelutilanteessa arvi-

oitaessa poliisimiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Tämä koskee mahdollisuuksia ratkaista tilanne käyttämällä muita keinoja kuin voimakeinoja.

Rajavartiomies saattaa virkatehtävää suorittaessaan joutua tilanteisiin, joissa hänen toiminnassaan ei ole enää niinkään kysymys määrätyn virkatehtävän suorittamisesta, vaan tilanteista, joissa on torjuttava rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentin mukainen oikeudeton hyökkäys niin, että voimakeinoja ei voida katsoa käytettävän rajavartiolaiton 35 §:n 1 momentin mukaiseen tarkoitukseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa virka-aikana kadulla kävelevä rajavartiomies joutuu yllättävän hyökkäyksen kohteeksi. Tällöin kysymys ei ole sen enempää virkatehtävän suorittamisesta kuin vastarinnan murtamisestakaan tai välittömästi uhkaavan rikoksen estämisestä. Hätävarjelutilanne voi tulla eteen myös virkatehtävän suorittamisen yhteydessä, kun kysymys ei ole pelkästään virkatehtävän (esimerkiksi henkilön kiinniottaminen) suorittamisen mahdollistamiseksi tapahtuvasta vastarinnan murtamisesta vaan sen yhteydessä tapahtuvan jo aloitetun johonkin rajavartiomieheen tai muuhun henkilöön kohdistuvan oikeudenvastaisen hyökkäyksen torjumisesta.

Kuten uuden poliisilain perusteluissakin todetaan, on vaikea nähdä perusteita sille, että julkista valtaa käyttävä virkamies ei hätävarjelutilanteissa toimisi virkavastuulla. Rajavartiomiehellä on lähtökohtaisesti koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella tavallista kansalaista paremmat edellytykset mitoittaa voimakeinojen käyttö hätävarjelutilanteissa asianmukaisesti.

Rajavartiolakiin olisi edellä mainitun perusteella tarpeen ottaa poliisilakia vastaavat säännökset rajavartiomiehen oikeudesta hätävarjeluun virantoimituksessa. Rajavartiomies olisi virantoimituksessa virka-aikanaan riippumatta siitä, onko hän parhailaan suorittamassa tiettyä virkatehtävää. Virantoimituksessa rajavartiomiehen olisi katsottava olevan myös silloin, kun hän toimii ollessaan velvoitettu ryhtymään toimenpiteisiin myös vapaa-aikanaan tai toimii palvelukseen ilmoittautumisen jälkeen.

Toisaalta asian arviointiin vaikuttaa se, että eduskunta antoi uuden poliisilain käsitteilyn yhteydessä lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää hallituksen tarkkaan seuraavan poliisimiehen hätävarjelua koskevien säännösten toimivuutta ja ryhtyvän tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön tarkistamiseksi. Hallintovaliokunta suhtautui poliisilaista antamassaan mietinnössä (HaVM 42/2010 vp, s. 5/I) jossain määrin kriittisesti poliisin hätävarjelu-oikeuden liittämiseen virkavastuun yhteyteen. Valiokunta katsoi, että lain muutos voi heikentää poliisimiehen oikeusturvaa, ja se jää tulkinnanvaraiseksi.

5 RAJAVARTIOLAITOKSEN TOIMINTOJEN JA KOHTEIDEN TURVALLISUUS

5.1 Turvallisuustarkastus

Turvallisuustarkastuksella tarkoitetaan kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä sen tarkastamista, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Uuden poliisilain mukaan poliisimies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi.

si muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.

Turvallisuustarkastuksen suorittamista koskevaa rajavartiolain 65 §:n 1 momenttia olisi tarpeen tarkentaa uuden poliisilain 2 luvun 12 §:n mukaisesti siten, että tarkastusoikeus koskisi sitä, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukana olevissa tavaroissaan. Voimassa olevan 65 §:n 1 momentin mukaan voidaan tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat. Lisäksi rajavartiomies voisi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tällaisen tarkastuksen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen turvaamiseksi. Toimenpiteitä ei rajattaisi henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvien toimenpiteiden osalta ainoastaan virka-aputoimenpiteisiin, kuten voimassa olevassa rajavartiolain 65 §:ssä. Sen sijaan 65 §:n 1 momentti ei sisältäisi poliisilain 2 luvun 12 §:n mukaisia oikeudenkäyntien, erityistä suojelua edellyttävien kokousten tai yleisötilaisuuksien yhteydessä tehtäviä turvallisuustarkastuksia. Tällaisten tilaisuuksien turvaaminen kuuluu poliisille.

Rajavartiolain 65 §:n 2 momentin mukaan vaaralliset esineet ja aineet on tarvittaessa otettava tarkastettavalta pois. Uuden poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentin mukaisesti pois on otettava myös esineet ja aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen perusteella kielletty.

Rajavartiolakiin olisi tarpeen lisätä uuden poliisilain 2 luvun 13 §:n mukaisesti kokonaan uusi pykälä turvallisuustarkastuksen suorittamisesta. Turvallisuustarkastus toimitettaisiin käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla. Tarkastuksella ei saisi puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Tarkastuksessa olisi noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.

5.2 Rajavartiolaitoksen toimitiloja tai aluetta koskeva turvatarkastus

Rajavartiolaitoksen tiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi. Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa toimitiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat.

Turvatarkastusta koskevaan rajavartiolain 67 §:ään lisättäisiin uuden poliisilain 3 luvun 1 §:n 3 momentin mukaisesti nimenomainen säännös Rajavartiolaitoksen toimitiloihin ja sen hallitsemalle alueelle saapuvien henkilöiden ja heidän mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisesta. Lisäksi poliisilain säännöksestä poiketen saataisiin tarkastaa myös Rajavartiolaitoksen hallitsemalle alueelle saapuvat kulkuneuvot. Tämä on perusteltua Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevien alueiden laajuuden vuoksi.

Hallintoyksikön päällikkö päättäisi, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään. Rajavartiolain 68 §:n 2 momenttiin lisättäisiin, että siinä tarkoitetun henkilön tarkastamisen esineen tai aineen löytämiseksi voisi suorittaa vain samaa sukupuolta oleva turvatarkastaja. Rajavartiolain 67 § ei mahdollista turvatarkastuksen suorittamista muualla kuin Rajavartiolaitoksen tiloissa tai alueella.

5.3 Rajavyöhykeluvat

Rajavartiolain 53 §:n 2 momentin mukaan rajavyöhykelupa voidaan sisällyttää rajajärjestyksen ja rajaturvallisuuden ylläpitämisen kannalta välttämättömiä ehtoja, jotka koskevat rajavyöhykkeellä liikkumista. Momentin jälkimmäinen osa tuli lakiin eduskuntakäsittelyn aikana.

Liikkumista koskevan ehdon sisältöä on pidetty tulkinnanvaraisena. Kysymyksiä on herättänyt esimerkiksi se, voidaanko koiran käyttö metsästyksessä irrallaan rajavyöhykkeellä kieltää liikkumista koskevana ehtona tai voiko ampumapaikan valinnasta antaa määräyksiä osana liikkumista koskevaa ehtoa. Olisi selvitettävä, vaatiiko lainkohdan lupaehtoja koskeva säännös täsmentämistä esimerkiksi siten, että aseiden käyttö ja/tai metsästyksen järjestäminen lisättäisiin liikkumisen rinnalle. Metsästyksen perusteella myönnettävien rajavyöhykelupien myöntämiskäytäntöjä on jo pyritty yhdenmukaistamaan ja tiukentamaan, mutta mahdolliset säädösmuutostarpeet on erikseen selvitettävä. Olisi tarpeen selvittää rajavartiolain 53 §:n 2 momenttia siten, että lupa voidaan sisällyttää välttämättömiä ehtoja paitsi liikkumiselle, myös muulle toiminnalle (esimerkiksi metsästyksen järjestämistä koskevat ehdot).

On myös ehdotettu harkittavaksi, että kiireellisissä tapauksissa rajavyöhykelupa voitaisiin antaa suullisesti muissakin kuin rajavartiolain 52 §:n 1 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa (ampuma-aseen ja vastaavan hallussa pitäminen ja käyttö). Esimerkiksi kiireellisessä eläimen lopettamistapauksessa lupa ampuma-aseen käyttöön voidaan antaa suullisesti, mutta ei liikkumisen mahdollistavaa oleskelulupaa samassa tilanteessa. Suullisen luvan mahdollisuus tulisi siten selvittää oleskelun, rajavedessä päivällä liikkumisen ja rajakaistalla liikkumisen suhteen (LRVL 52.1 §:n 1 ja 2 kohdat).

Rajavartiolain 56 §:n 3 momentin mukaisesti rajavyöhykelupaa koskevan asian ratkaisee se alueellinen viranomainen, jonka toimialuetta hakemus koskee. Vartiosto voi tehdä päätöksen rajavyöhykelupa-asiassa vain omaa toimialuettaan koskevilta osin. Lupamenettelyn yksinkertaistamiseksi kohtaa tulisi muuttaa siten, että hakemuksen ratkaisee se vartiosto, jonka toimialuetta hakemus pääosin koskee kuultuaan tätä ennen muita asianomaisia vartiostoja.

5.4 Rajavyöhykkeen kieltotaulut ja muut merkit

Rajavartiolain 84 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan sisäasianministeriön asetuksella annetaan tarvittaessa tarkemmat säännökset kieltotauluista ja muista merkeistä, joilla voidaan merkitä lain 7 luvussa tarkoitettu rajavyöhyke. Aiemmin asia on käsketty Rajavartiolaitoksen pysyväismääräyksellä, joka oli laadittu vuoden 1948 rajavyöhykelain perusteella. On esitetty, että rajavyöhykkeen kieltotauluista ja muista merkeistä annettaisiin asetus, jotta merkinnät olisivat yhtenevät valtakunnallisesti ja että kansalaiset tietäisivät, minkälaisilla kieltomerkinnoilla rajavyöhyke on merkitty. Esitystä on perusteltu sillä, että rajavyöhykkeellä liikkuminen ilman rajavyöhykelupaa on rangaistava teko.

Selvityksen perusteella ei näytä olevan pakottavaa tarvetta säätää asetuksella rajavyöhykkeen yhtenäisistä kieltotauluista ja muista merkeistä, vaan taulujen ja merkien valtakunnallinen yhteneväisyys voidaan hoitaa Rajavartiolaitoksen yhteisen hankintamenettelyn kautta. Myöskään Rajavartiolaitoksen alueita koskevista liikku-

misrajoituksista ja -kielloista annetussa sisäasiainministeriön asetuksessa (1323/2011) ei vahvisteta kieltotaulujen ja -nauhojen ulkoasua, vaan se jää Rajavartiolaitoksen yhteisessä hankinnassa päätettäväksi.

5.5 Sotilaallisen harjoitusalueen osaa koskeva tilapäinen liikkumisrajoitus tai kiello

Sotilaallisen harjoitusalueen osaa koskevasta tilapäisestä liikkumisrajoituksesta tai kiellosta säädetään rajavartiolain 71 §:ssä. On ehdotettu, että rajaturvallisuuteen liittyvien harjoitusten kannalta olisi tarkoituksenmukaista lisätä säännökseen vastaava mahdollisuus myös rajaturvallisuuteen liittyvän harjoitusalueen osalle.

6 HENKILÖREKISTERILAINSÄÄDÄNTÖ JA TIEDONSAANTIOIKEUDET

6.1 Vireillä olevat tietojärjestelmähankkeet

Eri viranomaisilla on parhaillaan vireillä tietojärjestelmähankkeita, joilla on vaikutusta myös Rajavartiolaitoksen toimintaan. Keskeisimpänä niistä voidaan mainita poliisin viranomaistietojärjestelmä VITJA, uusi hätäkeskustietojärjestelmä (TOTI) sekä poliisin kenttäjohtamisjärjestelmä (KEJO). Rajavartiolaitoksen esikunta on mukana näiden tietojärjestelmien kehitystyössä.

Sisäasiainministeriössä on vireillä säädöshanke henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamiseksi (SM065:00/2010). Hankkeen tavoitteena on muun muassa tehdä poliisin tietojärjestelmä uudistuksen myötä välttämättömät säädösmuutokset. Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto on osallistunut tiiviisti asian valmisteluun. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle kevään 2012 aikana.

On tarpeen vielä erikseen selvittää, mitä muita muutospaineita viranomaisten toiminnan yhdenmukaistaminen ja sitä tukevat tietojärjestelmähankkeet asettavat lainsäädännölle.

6.2 Rajatarkastuksen yhteydessä otetun valokuvan sekä teknisen valvonnan kuvan ja äänen tallentaminen ja käyttäminen

Valokuvan ottamista rajatarkastuksen yhteydessä on käsitelty tämän muistion kohdassa 2.1.4. On ehdotettu selvitettäväksi automaattisten rajatarkastuslaitteiden (ABC) ottamien kuvien (kasvontunnistuskuvat, matkustusasiakirjan henkilösivut) käyttömahdollisuutta rikos- ja turvapaikkatutkinnassa. Tällä hetkellä tiedot tallentuvat laitteiden valmistajan hallinnoimiin lokitietoihin. Tiedoilla voisi olla merkitystä turvapaikkatutkinnassa esimerkiksi henkilön rajanylityksajan ja -paikan selvittämisessä silloin, kun todellista maahantuloreittiä peitellään. Rikostorjunnassa tiedoilla olisi merkitystä laittomaan maahantuloon liittyvien rikosten sekä vakavien rajatylittävien rikosten ennalta ehkäisemisessä ja selvittämisessä. Lisäksi kuvilla voisi olla merkitystä Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten rikostiedustelussa.

Rajatarkastusta koskevat tiedot talletetaan Rajavartiolaitoksen lupa- ja valvonta-asioiden rekisteriin (LhtRVL 9.3 §:n 7 kohta). Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri on hallinnollinen rekisteri, johon on mahdollista tallettaa myös kuvaa sekä LhtRVL 9 §:n 2 momentin mukaisena henkilöllisyyttä koskevana tietona että 9 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaisena maa- ja merirajan valvontatietona. Jälkimmäisessä on kyse

teknisen valvonnan tiedosta, josta säädetään rajavartiolain 31 §:ssä. Säännöksen voidaan tulkita oikeuttavan kuvan tallettamisen, ellei sitä tietyissä tapauksissa erikseen kielletä. Tällainen kielto on esimerkiksi LhtRVL 16 §:ssä, jonka mukaan matkustusasiakirjan sähköistä tunnistetta ei saa tallettaa Rajavartiolaitoksen henkilörekisteriin.

Tietojen käyttämisestä muuhun kuin tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen säädetään LhtRVL 25 §:ssä. Teknisen valvonnan tietojen käyttämisestä säädetään lisäksi rajavartiolain 29 §:ssä. Molempien säännösten mukaan tietojen käyttö on esimerkiksi esitutkinnassa rajoitetusti mahdollista, mutta säännösten keskinäinen suhde on tulkinnanvarainen ja niiden sisältö on osin ristiriitainen. Kumpikaan säännös ei myöskään nimenomaisesti mahdollista tietojen käyttöä esimerkiksi turvapaikkatutkinnassa.

LhtRVL 32 §:n mukaan maa- ja merirajan valvontatiedot sekä rajatarkastustiedot poistetaan lupa- ja valvonta-asioiden rekisteristä viiden vuoden kuluessa, jollei tiedon säilyttäminen ole yksittäisen virkatehtävän suorittamiseksi tarpeellista. Käytännössä valvontakameroiden ääni- ja kuvatallenteiden säilytysaika on tätä lyhyempi (30 vuorokautta).

Eduskunnan oikeusasiamiehellä on parhaillaan käsittelyssä kanteluita koskien valokuvaamista rajatarkastuksessa. Myös valokuvan tallentamiseen ja teknisen valvonnan käyttöön liittyviä kysymyksiä tulee arvioida tarkemmin oikeusasiamiehen ratkaisujen jälkeen.

6.3 Valvontatehtävissä käytettävät rekisterit

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisten Rajavartiolaitoksen valtakunnallisten henkilörekisterien tietosisältö on määritelty viittaamalla poliisilain 1 §:n 1 tai 3 momentin mukaisiin Rajavartiolaitoksen tehtäviin. Poliisilain 1 §:n 1 momentin mukaiset tehtävät liittyvät oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen tai rikosten ennalta estämiseen, selvittämiseen ja syyteharkintaan saattamiseen. Näihin tehtäviin liittyviä tietoja voidaan tallettaa tutkinta- ja virka-apurekisteriin (LhtRVL 7 §), rikoksesta epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteriin (LhtRVL 11 §) ja turvallisuustietorekisteriin (LhtRVL 12 §). Poliisilain 1 §:n 3 momentin mukaiset tehtävät liittyvät muihin Rajavartiolaitokselle säädettyihin tehtäviin, ja niitä koskevat tiedot voidaan tallettaa lupa- ja valvonta-asioiden rekisteriin (LhtRVL 9 §).

Rekistereihin talletettavien tietojen perusteella on pääteltävissä, minkä luonteiseksi toiminnaksi mikin Rajavartiolaitoksen tehtävä on katsottu. Koska Rajavartiolaitokselle säädettyissä valvontatehtävissä (rajavaltvonta mukaan lukien) saadut tiedot talletetaan lupa- ja valvonta-asioiden rekisteriin, kyseisten tehtävien on katsottu olevan ensisijaisesti hallinnollista toimintaa eikä esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.

Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimus ohjaa sitä, miten kuhunkin henkilörekisteriin talletettuja tietoja voidaan käyttää. Tietoja saadaan käyttää muuhun kuin tietojen alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen ainoastaan tarkkaan rajatuissa poikkeustapauksissa (LhtRVL 25 §). Esimerkiksi hallinnollisessa toiminnassa voidaan lähtökohtaisesti käyttää ainoastaan tätä tarkoitusta varten perustettujen henkilörekisterien tietoja. Useissa Rajavartiolaitoksen valvontatehtävissä olisi kuitenkin tar-

peen saada tietoa myös poliisilain 1 §:n 1 momentin mukaisia tehtäviä varten perustetuista rekistereistä.

On välttämätöntä tehdä tarpeelliset säädösmuutokset, jotta Rajavartiolaitokselle säädetyissä valvontatehtävissä ja erityisesti rajatarkastustehtävissä on käytettävissä kaikki tehtävien hoidon kannalta tarpeelliset tiedot. Rajatarkastus olisi myös nimenomaisesti rinnastettava poliisilain 1 §:n 1 momentin mukaisiin tehtäviin riippumatta rajatarkastustietojen talletuspaikasta.

6.4 Varotietojen käyttö meripelastustehtävissä

Varotiedoilla tarkoitetaan henkilön oman turvallisuuden tai työturvallisuuden kannalta tarpeellisia tietoja, kuten tietoja henkilön tai kohteen vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta. Eri viranomaisen tuottamien varotietojen yhteistä hallinnointia ja käyttöä on selvitetty Hätäkeskuslaitoksen johtamassa työryhmässä, jonka loppuraportti valmistuu keväällä 2012. Rajavartiolaitoksen osallistuminen työryhmän ehdotaman tulevaisuuden mallin toteutukseen edellyttää säädösmuutoksia. Säädösmuutostarpeet koskevat kuitenkin ensisijaisesti hätäkeskustoiminnasta annettua lakia (692/2010), ja niiden toteutus arvioitaneen myöhemmin erillisessä hankkeessa.

Tällä hetkellä varotietoja talletetaan pääasiassa hätäkeskustietojärjestelmään sekä poliisiasian tietojärjestelmään. Hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen oikeudesta saada tietoja hätäkeskustietojärjestelmästä teknisen käyttöyhteyden avulla säädetään meripelastuslaissa (1145/2001). Meripelastuslain 14 §:n tiedonsaantioikeussäännös ei kuitenkaan oikeuta varotietojen saamiseen, vaikka niillä olisi keskeinen merkitys meripelastustehtävien hoitamisessa. Voimassa olevan lainsäädännön nojalla Rajavartiolaitoksella on oikeus saada poliisiasian tietojärjestelmään talletettuja varotietoja teknisen käyttöyhteyden avulla tiettyjä käyttötarkoituksia varten (LhtRVL 22.1 §:n 14 kohta sekä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 19.1 §:n 3 kohta). Säännökset eivät kata meripelastustoimen tehtäviä, eikä myöskään meripelastuslaissa ole säädetty tiedonsaantioikeutta poliisin henkilörekistereistä.

Riippumatta edellä mainitun työryhmän loppuraportin perusteella mahdollisesti käynnistettävästä säädöshankkeesta, meripelastuslain 14 §:ään on tarpeen tehdä tarvittavat muutokset, jotta poliisiasian tietojärjestelmään talletetut varotiedot ovat käytettävissä myös meripelastustoimen tehtävissä. Samoin tiedonsaantioikeus hätäkeskustietojärjestelmästä tulee laajentaa kattamaan varotiedot.

6.5 Lentomatkustajia koskevat tiedot

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:ssä säädetään lentoliikenteen harjoittajan velvollisuudesta lentomatkustajia koskevien tietojen antamiseen. Rajatarkastusviranomaisen pyynnöstä on annettava tiedot matkustajista, jotka lentoliikenteen harjoittaja kuljettaa Schengen-ulkorajan rajanylityspaikalle tai rajanylityspaikalta. LhtRVL 20 §:n 2 momentin mukaan lentoliikenteen matkustajatietoihin on sisällytettävä muun muassa käytetyn matkustusasiakirjan numero ja tyyppi, kansalaisuus, koko nimi ja syntymäaika. Tämä vaatimus ei käytännössä toteudu, mikä aiheuttaa ongelmia ennakkoprofiloinnille. Kyseessä ei kuitenkaan ole lainsäädännöllä korjattava ongelma, vaan lentoyhtiöitä tulee vaatia toimittamaan vaaditut tiedot. Asiaan voidaan sen jälkeen puuttua ulkomaalaislain (301/2004) 179 §:n perus-

teella, jonka mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo LhtRVL 20 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuuden tai ilmoittaa tiedot puutteellisesti tai virheellisesti, määrätään seuraamusmaksu (3 000 e).

On esitetty, että LhtRVL 20 §:ää tulisi muuttaa niin, että lentoliikenteen harjoittajalla olisi velvollisuus luovuttaa tietoja koko Schengenin sisäisestä liikenteestä. Nyt lain 20 § velvoittaa antamaan tiedon pelkästään Suomeen saapuvasta tai Suomesta lähtevästä Schengen-ulkorajan ylittävästä liikenteestä. Tiedonsaantioikeuksien saaminen myös jatkolentoihin mahdollistaisi viranomaiselle sen seuraamisen, mistä henkilö ylittää tai on ylittänyt ulkorajan. Lisäksi se mahdollistaisi sen valvomisen, onko henkilö edelleen Suomessa tai Schengen-alueella. Kysymys on esillä Euroopan unionissa vireillä olevan niin sanotun PNR-direktiivin valmistelun yhteydessä. Tarkoituksenmukaisinta on odottaa EU-käsittelyn loppuunsaattamista ja valmistella mahdolliset säädösmuutokset direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä yhteistyössä sisäasiainministeriön poliisiosaston kanssa.

6.6 Muut yksittäiset muutostarpeet

Koska Rajavartiolaitoksella on käytössään salaisia tiedonhankintakeinoja, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin olisi tarpeen lisätä uusi, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 11 §:ää vastaava pykälä salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittelystä.

7 HENKILÖSTÖASIAT

7.1 Virkaan nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset

7.1.1 Upseerien virat

On ehdotettu harkittavaksi muutoksia, joilla yhdistettäisiin puolustusvoimien mallin mukaisesti esiupseerin ja nuoremman upseerin virat upseerin viraksi. Tämä edellyttäisi muutoksia VNARVL 17 §:ään (upseerien virat), 26 §:ään (upseerin erityiset kelpoisuusvaatimukset), 49 §:ään (tutkinnanjohtajalta vaadittava koulutus ja tutkinnanjohtajaksi määrääminen) sekä Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista annetun tasavallan presidentin asetuksen (TPARVLsk) 3 §:ään (sotilasarvot) ja 5 §:ään (upseerin ja erikoisupseerin ylentäminen).

Upseerin viran kelpoisuusvaatimuksena olisi sotatieteiden kandidaatin tai maisterin tutkinto (Maanpuolustuskorkeakoulusta annettu laki 1121/2008 ja korkeakoulujärjestelmästä annettu asetus 464/2008) sekä sotilasammattilliset opinnot. Viittaukset upseerin alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon poistettaisiin. Koska sotatieteiden kandidaatin tai maisterin tutkintoihin johtaviin opintoihin voidaan ottaa myös siviiliopiskelija, joka ei opiskele upseerin virkaan johtavia opintoja, olisi upseerin sotatieteiden kandidaatin tai sotatieteiden maisterin tutkintoon ja upseerin tutkintoon liitettävä maininta sotilasammattillisista opinnoista.

Sotatieteiden kandidaatin tutkinnon suorittanut ylennettäisiin luutnantin sotilasarvoon. Jos Rajavartiolaitoksen upseerin virassa olevaa sotatieteiden maisterin tutkinnon suorittanutta ei olisi aiemmin ylennetty yliluutnantin tai ylempään sotilasarvoon, ylennettäisiin hänet yliluutnantiksi sotatieteiden maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista annetun tasavallan presidentin asetuksen (TPARVLsk) 3 §:ssä säädetään erikoisupseerien sotilasarvoista. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että Rajavartiolaitoksen erikoisupseerin virassa palvelevan sotilasarvona olisi pykälän 1 momentin 8–11 kohdassa mainittu sotilasarvo, jonka toimialaa osoittavan etuliitteen vahvistaisi Rajavartiolaitoksen päällikkö. Tämä vastaisi puolustusvoimien käytäntöä. Muutoksella voitaisiin paremmin vastata ajoittaiseen tarpeeseen palkata Rajavartiolaitoksen ulkopuolelta esimerkiksi lentäjiä tai teknillisen alan henkilöstöä tehtäviin, joihin kuuluu operatiivisia tai maanpuolustuksellisia tehtäviä (kuten konetarkastajat, sähkömestarit, konemestarit ja johtamisjärjestelmäalan asiantuntijat). Tarvittaessa esimerkiksi lentäjän voisi nimittää erikoisupseerin virkaan ja esittää ylennettäväksi luutnanttia vastaavaan ohjaajaluutnantin sotilasarvoon. Vastaavasti muutettaisiin asetuksen 5 §:ää.

7.1.2 Rajavartijan peruskurssin suorittaminen

Rajavartijan peruskurssin suorittajien virkaan nimittäminen sekä opintososiaaliset edut ovat parhaillaan selvityksessä. Rajavartiolain 3 lukuun tulisi ottaa selkeämmät säännökset peruskurssin opiskeluajasta, opiskeluoikeuden menettämisestä, opiskelun keskeyttämisestä, varoituksesta ja huomautuksesta, koulutuksesta erottamisesta sekä menettelystä edellä mainituissa tilanteissa vastaavalla tavalla kuin on poliisikoulutuksesta annetussa laissa (68/2005). Erityisesti koulutuksesta erottamista koskevaa sääntelyä tulee selkeyttää.

7.1.3 Nimittäminen määräaikaiseen apukouluttajan tehtävään

Varusmieskoulutusta järjestävissä Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköissä on ajoittain tarvetta kouluttajien apuna toimiville apukouluttajille. Heillä on esimiesasema varusmiehiin nähden, joten heidät on välttämätöntä nimittää sotilasvirkaan rikoslain 45 luvun säännösten soveltamiseksi. Koska ei ole tarkoituksenmukaista perustaa määräaikaisen reserviupseerin tai aliupseerin virkoja tätä tarkoitusta varten, varusmiesyksiköiden harjoittelijat nimitettäisiin rajavartijan virkaan määräajaksi. Tämä edellyttäisi muutoksia VNARVL 29 §:ään ja Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista annetun tasavallan presidentin asetuksen (TPARVLsk) 9 §:ään. Varusmiesyksikössä määräaikaisessa apukouluttajan tehtävässä palvelevan palvelusarvona olisi hänen reservin sotilasarvonsa, kuitenkin vähintään kersantin palvelusarvo.

7.1.4 Oikeustieteelliset tutkintonimikkeet

Oikeustieteelliselle alalle on tullut oikeustieteen maisterin tutkinnon rinnalle uusi tutkintonimike kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisteri. Koulutus on alkanut syksyllä 2011 ja tutkinnon tavoitteellinen suorittamisaika on kaksi vuotta. Tutkinto ei tuota kelpoisuutta virkoihin ja tehtäviin, joissa vaaditaan oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto.

Tämän vuoksi rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n (asia-valtuus ja valtuutus), 30 §:n (muun viran erityiset kelpoisuusvaatimukset) ja 37 §:n (sotilasrikosasian käsittely) termit ”ylempi oikeustieteen tutkinto” tulee muuttaa muotoon ”muu oikeustieteen ylempi tutkinto kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinto”.

7.2 Rajavartiolaitoksen virkojen sijoittaminen ja siirtäminen

Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen päällikkö päättää kaikkien virkojen perustamisesta, lakkauttamisesta, nimen muuttamisesta, siirtämisestä sekä sijoittamisesta hallintoyksiköihin erittelyvirkoja lukuun ottamatta (LRVLH 9 § ja VNARVL 19.2 §).

Henkilön siirrosta hallintoyksiköstä toiseen päättää Rajavartiolaitoksen esikunta. Valtioneuvoston tehtävään määräämän virkamiehen siirrosta päättää kuitenkin valtioneuvosto ja Rajavartiolaitoksen päällikön tehtävään määräämän virkamiehen siirrosta Rajavartiolaitoksen päällikkö (VNARVL 25.2 §).

Virkamiehen palvelussuhteen hallinnan kannalta on tarkoituksenmukaista, että henkilö siirtyy virkoineen hallintoyksiköstä toiseen. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 9 §:n 2 momentista johtuu, ettei Rajavartiolaitoksen esikunta voi siirtää virkamiestä hallintoyksiköstä toiseen virkoineen, vaan viran siirtämistä tai sijoittamista koskevan päätöksen tekee Rajavartiolaitoksen päällikkö myös niiden henkilöiden osalta, jotka siirtää Rajavartiolaitoksen esikunta.

Tämän vuoksi LRVLH 9.2 §:n valtuutus säätää valtioneuvoston asetuksella Rajavartiolaitoksen päällikön oikeudesta siirtää virkoja ja sijoittaa niitä muutettaisiin valtuutukseksi säätää valtioneuvoston asetuksella virkojen siirtämisestä ja niiden sijoittamisesta. Virkojen siirtämisestä ja sijoittamisesta päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunta. LRVLH 9.2 § jäisi muutoin ennalleen, eli Rajavartiolaitoksen päällikön oikeudesta perustaa, muuttaa ja lakkauttaa Rajavartiolaitoksen virkoja säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

VNARVL 19 §:ää muutettaisiin niin, että Rajavartiolaitoksen esikunta voisi päättää viran siirtämisestä ja hallintoyksikköön sijoittamisesta samalla päätöksellä, jolla se siirtää virkamiehen hallintoyksiköstä toiseen. Niiden virkojen osalta, joihin nimittää valtioneuvosto tai Rajavartiolaitoksen päällikkö, toimivalta siirtää virat ja sijoittaa ne hallintoyksiköihin säilyisi edelleen Rajavartiolaitoksen päälliköllä.

7.3 Virkamiehen siirtäminen toiseen virkaan tai tehtävään

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 14 §:n nojalla Rajavartiolaitoksen virkamies on velvollinen siirtymään toiseen Rajavartiolaitoksen virkaan tai tehtävään, kun se on tarpeen Rajavartiolaitoksen yksityiskohtaisen kokoonpanon mukaisen avoimen viran tai tehtävän täyttämistä varten taikka muutoin palveluksen asianmukaista järjestämistä varten.

Julkisen talouden tasapainottamista koskevat toimenpiteet ja yleinen kustannustason nousu tulevat vähentämään myös Rajavartiolaitoksen toimintamenoja tulevaisuudessa. Lisäksi rajanylitysliikenteen jatkuva kasvu ja mahdollinen viisumivapaus EU:n ja Venäjän välillä tulee edellyttämään voimavarojen voimakkaampaa suuntaamista painopistealueille Kaakkois-Suomen rajavartiostoon ja Suomenlahden merivartiostoon. Osa voimavarasiirroista toteutetaan luonnollisen poistuman kautta siirtämällä eläköitymisen myötä vapautuvat virat pohjoisista rajavartiostoista ja Länsi-Suomesta painopistealueille. Tämän lisäksi on kuitenkin siirrettävä myös Rajavartiolaitoksen virkamiehiä virkoineen. Tästä syystä LRVLH 14 §:n 1 momenttiin lisättäisiin siirtymisen perusteeksi myös Rajavartiolaitoksen toiminnallinen tarve suunnata voimavaro-

ja, jotta siirtymisen perusteet kävisivät selkeämmäksi siirtovelvollisille virkamiehille.

LRVLH 14 §:ssä tarkoitettu siirtymisvelvollisuus koskee hallituksen esityksen perustelujen mukaan (HE 6/2005 vp, s. 178/I) siirtymistä samantasoiseen tai virkahierarkiassa ylempään virkaan. Tarkentavilla virkaehtosopimuksilla on tarkemmin sovittu palkkatakuusta, jos uuden tehtävän vaativuusluokan perusteella määräytyvä palkka on aiempaa alempi. Työnantajan direktiovaltaan kuuluu kuitenkin määrätä tehtävästä ja sen sisällöstä ja sitä myötä myös sen vaativuudesta.

LRVLH 14.2 §:ssä säädetään ennakkotiedoksiannon edellytyksistä. Momentin mukaan virkamiehelle on annettava siirtopäätöksestä tieto vähintään kolme kuukautta aikaisemmin, jos siirtäminen toiseen virkaan tai tehtävään aiheuttaa virkamiehelle palveluspaikkakunnan muutoksen. Säännöksen sanamuoto on aiheuttanut epäselvyyksiä paikkakunta-termin osalta, koska syrjäisillä seuduilla siirron vartioasemalta toiselle on katsottu täyttävän siirtymisen toiselle paikkakunnalle, vaikka siirtyminen on tapahtunut saman kunnan alueella. Toisaalta taajama-alueella siirto toisen kunnan alueelle ei välttämättä aiheuta ongelmia esimerkiksi työmatkojen osalta

Edellä mainituista syistä olisi selvitettävä, tulisiko paikkakunta-termi muuttaa työssäkäyntialueeksi. Rajavartiolaitos noudattaisi tältä osin työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 9 §:n mukaista määritelmää sekä työssäkäyntialueista annettua työ- ja elinkeinoministeriön asetusta (1153/2009). Pykälän 3 momenttia tarkistettaisiin vastaavasti. Siirtotarpeen perustuessa palvelussuhteen säilyttämiseen tehtävän tai yksikön lakatessa sovellettaisiin kuitenkin valtion virkamieslain (750/1994) 27 §:ää.

7.6 Rajavartiomieheksi määrääminen ja määräyksen peruuttaminen

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 15.1 §:n mukaan rajavartiomies on Rajavartiolaitoksen virkamies, joka on saanut valtioneuvoston asetuksella säädettävän rajavartiomiehen koulutuksen ja jonka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt rajavartiomieheksi. Käytännössä on esiintynyt epäselvyyttä siitä, säilyykö rajavartiomiesmääräys silloin, kun virkamies siirretään hallintoyksiköstä toiseen, vai onko virkamies määrättävä erikseen rajavartiomieheksi uudessa hallintoyksikössä.

Virkamiehen siirtyessä toiseen hallintoyksikköön tehdään aina päätös myös virkamiehen määräämisestä tiettyyn tehtävään. Samassa yhteydessä on mahdollista antaa uusi rajavartiomiesmääräys, jos se on uuden tehtävän hoitamiseksi tarpeen. Useimmissa Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköissä näin toimitaan jo nykyisin. Käytännössä voi olla myös tilanteita, joissa uusi rajavartiomiesmääräys ei ole tarpeen tehtävien luonteen vuoksi. LRVLH 15.1 §:n säännöstä on siis tulkittava siten, että rajavartiomiesmääräys peruuntuu itsestään silloin, kun virkamies siirtyy pois määräyksen antaneesta hallintoyksiköstä. Menettely on koettu toimivaksi, joten tarvetta sääntelyn muuttamiselle ei ole.

Sen sijaan tulee selvittää, tulisiko lakiin lisätä säännökset rajavartiomiesmääräyksen peruuttamisen edellytyksistä. Nykyisin rajavartiomiesmääräyksiä peruutetaan satunnaisesti, mutta asiaa koskevaa nimenomaista sääntelyä ei ole.

7.5 Palvelusarvon antamisen edellytykset

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 36.1 §:n 1 kohdan mukaan tasavallan presidentin asetuksella annetaan tarkemmat säännökset muun muassa sotilas- ja palvelusarvoista sekä sotilasarvoon ylentämisen ja palvelusarvon antamisen perusteista. Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista annetussa tasavallan presidentin asetuksessa ei kuitenkaan ole tarkempia säännöksiä palvelusarvon antamisen perusteista. TPARVLsk 9 §:n 3 momentin mukaan palvelusarvon antamisen edellytyksistä määrätään tarkemmin rajavartiolaitoksen päällikön määräyksellä. Sääntelyä tulisi tarkastella uudelleen, koska lain tasolla ei ole säädetty oikeutta valtuuttaa Rajavartiolaitoksen päällikköä antamaan tarkempia määräyksiä palvelusarvon myöntämisen perusteista.

7.5.1 Palvelusarvon myöntäminen kansainvälisissä tehtävissä palvelemista varten

Esitetään harkittavaksi, että Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista annettuun tasavallan presidentin asetukseen lisättäisiin säännökset Rajavartiolaitoksen päällikön oikeudesta myöntää henkilölle tämän sotilas- tai palvelusarvoa korkeampi palvelusarvo kansainvälisissä tehtävissä palvelemista varten. Sääntely vastaisi puolustusvoimissa noudatettavaa käytäntöä. Ylempi palvelusarvo parantaisi henkilöön edellytyksiä toimia esimerkiksi tehtävissä, joissa hän mentoroisi tai neuvoisi häntä korkeammassa sotilasvirassa tai poliisivirassa toimivaa ulkomaista henkilöä.

Palvelusarvo myönnettäisiin harkinnan mukaan vain kansainvälisissä tehtävissä palvelemisen ajaksi. Menettely koskisi raja- ja merivartijoiden palvelusarvoja sekä erikoisupseerien, opistoupseerien ja upseerien sotilasarvoja everstin arvoa vastaavaan arvoon asti. Kenraalin ja amiraalin palvelusarvon myöntäisi tasavallan presidentti sisäasiainministerin esittelystä valtioneuvoston ulkopuolella samassa menettelyssä kuin vastaavaan kenraalin tai amiraalin sotilasarvoon ylennettäessä. Menettelyä voitaisiin käyttää nimitettäessä ja määrättäessä henkilö siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintatehtäviin annetun lain (1287/2004) mukaisiin tehtäviin tai muihin Rajavartiolaitoksen kannalta merkityksellisiin kansainvälisiin tehtäviin. Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) mukaisissa tehtävissä toimivalta ylemmän palvelusarvon myöntämiseksi on puolustusvoimilla myös Rajavartiolaitoksen henkilöstön osalta.

8 SOTILASKÄSKYASIAT

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 7 §:n 2 momentin mukaan tasavallan presidentti tekee päätökset Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioissa sisäasiainministerin esittelystä valtioneuvoston ulkopuolella. Asiaa esiteltäessä pääministerillä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä. Lain 7 §:n 3 momentin mukaan presidentti voi omasta aloitteestaan tai sisäasiainministerin esityksestä siirtää sotilaskäskyasian presidentin valtioneuvostossa ratkaistavaksi. Tällöin presidentti päättää asiasta sisäasiainministerin esittelystä ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

Tarkoitus olisi lisätä lakiin Rajavartiolaitoksen päällikön oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä 7 §:n 2 momentin mukaisessa niin sanotussa kabinettiesittelyssä ja 7 §:n 3 momentin mukaisessa esittelyssä valtioneuvostossa. Läsnäolo-oikeus vastaisi puolustusvoimien komentajan oikeutta olla läsnä kabinettiesittelyissä silloin kun

esittelijä on puolustusministeri sekä valtioneuvostossa presidentin sinne ratkaistavaksi siirtämää asiaa käsiteltäessä.

Puolustusministeriön asettama sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettelyn uudistamista käsitellyt työryhmä antoi mietintönsä 2011. Ylipäällikön päätöksentekomenettelyn parlamentaaristen piirteiden vahvistamiseksi työryhmä ehdottaa, että tasavallan presidentti päättäisi laajankantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä sotilaskäskyasioista aina valtioneuvostossa puolustusministerin esittelystä. Lisäksi työryhmä esittää, että muut ylipäällikön päätettävät sotilaskäskyasiat presidentti ratkaisisi valtioneuvoston ulkopuolella puolustusministerin esittelystä. Työryhmän ehdotusten etenemistä seurataan Rajavartiolaitoksen esikunnassa.

9 SOTILASRIKOSASIAT

Sotilaskurinpitolakiin (331/1983) on valmisteilla kokonaisuudistus, joka tulisi voimaan 1.1.2014 yhtä aikaa uusien esitutkinta- ja pakkokeinolakien kanssa. Eduskunnalle annettu hallituksen esitys sotilaskurinpitolaksi (HE 142/2011 vp) peruutettiin maaliskuussa 2012 ilmenneen jatkovalmistelutarpeen vuoksi. Tässä muistiossa esitetyt seikat perustuvat kyseiseen hallituksen esitykseen.

Jatkossakin sotilaskurinpitolaissa olisivat ne erityissäännökset, jotka johtuvat kurinpitomenettelyn luonteesta viivytyksettömänä, yksinkertaistettuna rikosprosessina. Perussäännökset tulisivat edelleen esitutkinta- ja pakkokeinolaista. Uudessa sotilaskurinpitolaissa jaottelua kurinpitorangaistuksiin ja kurinpito-ojennuksiin ei enää tehtäisi, koska kaikkiin seuraamuksiin ehdotetaan muutoksenhakuoikeutta. Nykyisin kurinpito-ojennukseen ei saa hakea muutosta, ja jaottelu on tästä syystä ollut tarpeen. Jatkossa kaikkia seuraamuksia kutsuttaisiin kurinpitorangaistuksiksi. Poistumiskielto ja poistumisrangaistus yhdistettäisiin yhdeksi seuraamuslajiksi eli poistumiskielloksi. Enintään kolmen vuorokauden poistumiskieltoa ei saisi panna täytäntöön poistumiskieltoon määrätyn viikko-ohjelman mukaisen viikonloppuvapaan, juhlapyhän tai vastaavan vapaan aikana.

Uusi sotilaskurinpitolaki tulee edellyttämään muutoksia rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen kurinpitoa koskevaan 8 lukuun. VNARVL 36 §:stä tulee poistaa viittaukset kurinpito-ojennukseen. Lisäksi olisi muun muassa selvitettävä, johtaako eräiden sotilaskurinpitolain toimivaltasäännösten (esimerkiksi joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus, kun henkilö ei ole rikoslain 45 luvun alainen; rikoslain 45 luvun alaisen henkilön kiinniottaminen tietyissä tapauksissa) siirtäminen sotilaskurinpitolaista puolustusvoimista annettuun lakiin (esitetyt 19 §:n 3 momentti ja uusi 23 a §) muutoksiin rajavartiolainsäädännössä. Myös sotilaskurinpitolain terminologia (muun muassa ammattisotilas-termi), kurinpitorekisteriä koskevat säännökset sekä asetuksenantovaltuus (muun muassa täytäntöönpanoasiakirjat ja ilmoitukset) vaativat vielä lisätarkastelua rajavartiolainsäädännön näkökulmasta.

Rajavartiolaitoksen esikunta oli jäsenenä sotilaskurinpitolain kokonaisuudistusta valmistelleessa työryhmässä ja totesi tuossa yhteydessä, että Rajavartiolaitoksen sisäisestä sotilaallisesta järjestyksestä huolimatta tarkoituksenmukaisempaa saattaisi olla Rajavartiolaitoksen päätehtävät ja toimintakenttä huomioiden, että sotilaita koskeva sääntely kohdistuisi Rajavartiolaitoksessa nykyistä rajatumpaan joukkoon. Tämä kysymys jäi erilliskäsittelyn varaan. Hallituksen esityksen valmistelun yhteydes-

sä selvitettiin muiden maiden sääntelyä sotilaskurinpitoasioissa. Ruotsissa sotilasvirassa oleviin sovelletaan samaa virkamiesoikeudellista kurinpitomenettelyä kuin muihinkin valtion virkamiehiin. Hallituksen esityksen perusteluissa päädyttiin kuitenkin toteamaan, että puolustusvoimien ammattisotilaita ei ole tarkoituksenmukaista jättää kurinpitajärjestelmän ulkopuolelle. Mahdollisessa jatkoselvityksessä tulisi tarkastella sotilasoikeudenhoidon ja virkamiesoikeuden välistä rajaa (esimerkiksi ryhmät, joihin rajoitus kohdistuisi sekä poikkeusolot).

On ehdotettu, että asevelvollisuutta suorittavalle voisi kurinpitoesimiehenä määrätä varoituksen ja nykyisen kurinpito-ohjennuksen kertausharjoituksen johtaja (harjoituksen johtajaksi ja kurinpitotehtäviin määrätty vähintään kapteenin arvoinen rajavartiomies). Asevelvollisuuslain (1438/2007) 2 §:n 2 momentin mukaan asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen.

10 MUUT ASIAKOKONAISUUDET

10.1 Rajanylityspaikkojen järjestelyt

Rajavartiolain 30 §:n mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus saada rajanylityspaikana olevan liikennepaikan omistajalta tai haltijalta käyttöönsä käypää korvausta vastaan rajatarkastuksissa tarvittavat valvontatilat. Olisi kuitenkin tutkittava vaihtoehtoa, jossa ulkorajaliikenteen (erityisesti uuden liikenteen aloittamisen) edellytys olisi se, että rajanylityspaikan järjestelyt ovat Schengenin rajasäännösten mukaiset, viranomaisen henkilöstöresurssit ja varustaminen mukaan lukien. Tämä koskisi lähinnä satamia ja lentoasemia ja erityisesti silloin, kun millään rajatarkastusviranomaisella (Rajavartiolaitos, poliisi, tullit) ei jo ole paikalla yksikköä tai resursseja tarkastusten toteuttamiseksi. Käytännössä sääntely koskisi sekä valtioneuvoston asetuksessa 901/2006 jo säädettyjä rajanylityspaikkoja että liikenteenharjoittajien esityksiä uusiksi rajanylityspaikoiksi.

Samalla olisi selvitettävä, olisiko tarkoituksenmukaista muuttaa säännöksiä niin, että liikenteenharjoittajan tai liikennepaikanpitäjän toivomista perustarkastuksista poikkeavista järjestelyistä voitaisiin periä korvaus.

Tästä esiselvityshankkeesta erikseen on käynnissä hanke rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä annetun valtioneuvoston asetuksen (901/2006) tarkistamiseksi (SM001:00/2012). Tarkoituksena on tehdä tarvittavat muutokset rajatarkastustehtävien jakamista koskeviin säännöksiin. Lisäksi selvitetään asetuksen muut mahdolliset muutostarpeet.

10.2 Rajavartiolaitoksen tunnuskuvaan luvaton käyttö

Rajavartiolaitoksen tunnuskuva, virkapuvun ja sen asusteen sekä rajavartiomiehen asemaa osoittavien tunnusten oikeudeton käyttö on kielletty rajavartiolain 23 ja 34 §:ssä. Rajavartiolaitoksen tunnuskuvalle on vuonna 2011 myönnetty immateriaalioikeudellinen suoja, mutta sen oikeudetonta käyttöä ei kuitenkaan ole säädetty rangaistavaksi. Rajavartiolaitoksen tunnuskuva on väärinkäytetty sosiaalisessa mediasa erilaisissa rasistisissa yhteyksissä sekä myös mainoksissa. Asiaan pitää pystyä puuttumaan tehokkaasti rangaistussäännöksen avulla.

Poliisilain 51 §:ssä (uuden poliisilain 9 luvun 7 §) säädetään sakkorangaistus poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä sekä poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä. Puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 49 §:ssä säädetään sakkorangaistus puolustusvoimien tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä. Vastaavanlaiset rangaistussäännökset olisi otettava myös rajavartiolaitainsäädäntöön.

On esitetty harkittavaksi myös Rajavartiolaitoksen veneiden ja/tai ilma-alusten ja/tai muiden kulkuneuvojen ulkoasun suojaamista samalla tavoin kuin ajoneuvot on suojattu (ajoneuvolain 1090/2002 20 §:n 4 momentin nojalla annettu sisäasiainministeriön asetus poliisin ja rajavartiolaitoksen ajoneuvojen tunnusväriytyksestä ja -merkeistä, 406/2009). Ajoneuvolain 96 §:n 1 momentin 20 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksen ajoneuvon tunnusväriytyksen tai tunnusmerkkien käyttöä koskevan kielon rikkomisesta tuomitaan sakkorangaistukseen. Olisi harkittava tarve tällaiselle sääntelylle sekä vaihtoehtoiset tavat puuttua mahdollisiin väärinkäytöksiin. Mikäli asiassa edetään, asiaa tulisi valmistella yhteistyössä poliisin kanssa. Asia ei kuitenkaan kuulu priorisoitaviin.

10.3 Vahingonkorvaussäännökset

Rajavartiolaitoksen vahingonkorvausta koskeva sääntely olisi tarkistettava uuden poliisilain mukaiseksi. Rajavartiolaitokseen otettaisiin nimenomaiset pykälät valtion korvausvastuusta, vahinkoa kärsineen myötävaikutuksesta, virkamiehen ja työntekijän vastuusta, vahingon selvittämisestä ja korvauksen suorittamisesta (uuden poliisilain 8 luku). Uuden poliisilain 8 luvun 4 §:n kaltaista sääntelyä avustustyöstä maksettavasta korvauksesta ja palkkiosta ei kuitenkaan otettaisi rajavartiolaitokseen, koska laissa ei ole avustamisvelvollisuutta koskevaa sääntelyä. Meripelastuslaissa sen sijaan säädetään avustamisvelvollisuudesta ja siitä maksettavista palkkioista ja korvauksista.

10.3.1 Meripelastusharjoitukset

Meripelastuslain (1145/2001) 23 §:n mukaan tapaturma korvataan sille, joka on oma-aloitteisesti ryhtynyt toimiin, joka on määrätty avustamaan meripelastustoimen tehtävässä tai joka osallistuu meripelastustoimeen vapaaehtoisen yhdistyksen tai muun yhteisön jäsenenä. Säännöstä olisi tarpeen muuttaa siten, että tapaturma voitaisiin korvata myös Rajavartiolaitoksen johtamaan meripelastusharjoitukseen osallistuvalla henkilölle, silloin kun hänellä ei ole oikeutta korvaukseen muun lain tai sopimuksen nojalla.

Meripelastusharjoitukseen osallistuu yleensä sekä meripelastustehtävissä toimivia viranomaisia että vapaaehtoisen yhdistyksen tai muun yhteisön jäseniä. Meripelastuslaissa ei ole säädetty velvollisuutta osallistua harjoituksiin, eikä Rajavartiolaitos myöskään erikseen vakuuta harjoituksiin osallistuvaa henkilöstöä. Viranomaisten edustajat toimivat harjoituksissa työajallaan, joten heidän osaltaan mahdolliset korvauskysymykset ratkaistaan samoin kuin muutkin virka- tai työsuhteessa sattuneet tapaturmat (tapaturmavakuutuslaki).

Harjoituksiin osallistuminen on yksityisille tahoille vapaaehtoista, mutta käytännön meripelastustoiminnan kannalta välttämätöntä. Vapaaehtoisten yhdistysten tehokas ja turvallinen käyttäminen todellisissa meripelastustilanteissa edellyttää yhteisiä Rajavartiolaitoksen johtamia harjoituksia. Harjoituksiin osallistuu lisäksi usein vapaa-

ehtoisia niin sanottuja maalihenkilöitä, joiden osalta korvauskysymykset ovat sääntelemättä.

10.4 Asevelvollisten toimivaltuudet

10.4.1 Varusmiehet

Olisi selvitettävä, millä edellytyksillä Rajavartiolaitoksessa varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia henkilöitä voidaan käyttää Rajavartiolaitoksen lakisääteisten tehtävien hoitamisessa ja mitä toimivaltuuksia heille voidaan antaa. Selvityksessä tulee ottaa huomioon perustuslain 124 §:n edellytys, jonka mukaan merkittävä julkisen vallan käyttö kuuluu ainoastaan viranomaisille.

Rajavartiolain 30 §:n mukaan asevelvollisia sekä vapaaehtoiseen asepalvelukseen otettuja naisia voidaan tarvittaessa käyttää Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Hallituksen esityksen (HE 6/2005 vp) perustelujen mukaan asevelvollisia ei kuitenkaan käytettäisi korvaamaan rajavartiomiehiä, vaan tukitehtävissä tai rajavartiomiehen apuna välittömän johdon ja jatkuvan valvonnan alaisena. Säännös on informatiivinen eikä toimivaltuussäännös, jollaiseksi se ei ole riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen.

Kyseisessä tilanteessa asevelvollisen toimivaltuuksia koskevat rajavartiolain 35 §:n 2 ja 3 momentit. Rajavartiolain 35 §:n 2 momentissa säädetään rajavartiomiehen tilapäisestä avustamisesta tämän pyynnöstä tai suostumuksella tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen Rajavartiolaitoksen tehtävän suorittamisessa. Tällöin sivullisella on oikeus sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin rajavartiomies toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Vastaava säännös on myös poliisilaissa.

Rajavartiolain 35 §:n 3 momentin mukaan siitä, miten puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 23 §:ssä tarkoitettua sotilaan ja sotilasesimiehen voimakeinojen käyttöoikeutta sovelletaan Rajavartiolaitoksessa, säädetään rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:ssä. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan sotilasvirassa olevan rajavartiomiehen oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen säädetään kuitenkin rajavartiolain 35 §:ssä ja sotilaan ja sotilasesimiehen oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen puolustusvoimista annetun lain 23 §:ssä. Puolustusvoimista annetun lain 23 §:n 1 momentin mukaisesti vartio- tai päivystystehtävää suorittavalla sotilaalla on vastarintaa kohdatessaan oikeus (itsenäisestikin) käyttää vastarinnan murtamiseksi sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon joukon tai vartioitavan kohteen tai alueen turvallisuus, virka- tai palvelustehtävän laatu ja vastarinnan vaarallisuus. Edellä mainituin edellytyksin vartiomiehellä on oikeus voimakeinojen käyttöön myös, kun joku hänen pysähtymiskäskystään huolimatta lähestyy vartioitavaa kohdetta tai aluetta, jonne tuleminen on kielletty.

Rikoslain 45 luvun 27 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan sotilaalla tarkoitetaan asevelvollisuuttaan aseellisena tai aseettomana suorittavaa tai asevelvollisuuslain (1438/2007) 79 §:ssä tarkoitettua palveluksessa olevaa sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa tarkoitettua palvelusta suorittavaa. Asevelvollisuuslain 2 §:n 2 momentin mukaan asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varus-

miespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen.

10.4.2 Rajajoukot

Rajavartiolain 2 §:n mukaan rajajoukoilla tarkoitetaan niitä Rajavartiolaitoksen virkamiehiä ja Rajavartiolaitoksessa asevelvollisuuslain nojalla palvelemaan määrättyjä tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia henkilöitä, jotka voidaan valtakunnan puolustusta tehostettaessa liittää puolustusvoimiin. On selvittettävä, millä edellytyksillä rajajoukkoihin kutsutut asevelvolliset voisivat toimia rajavartiomiehen apuna rajaturvallisuutta tehostettaessa. Rajavartiomiehen tukena esimerkiksi rajavartiolain 28 §:n mukaisessa rajavalvonnassa heitä voidaan käyttää vain välittömän johdon ja jatkuvan valvonnan alaisena (LRVL 35.2 §).

Erikseen olisi selvittettävä, mitä asevelvollisten rajajoukoissa suorittamia tehtäviä voitaisiin katsoa muuksi kuin merkittäväksi julkisen vallan käytöksi ja kuinka tällaiset tehtävät voitaisiin yksilöidä säännöksessä. Vaatimusta välittömästä johdosta ja jatkuvasta valvonnasta tulisi arvioida suhteessa vähentyneeseen henkilöstöön ja uusiin toimintatapoihin. Lähtökohtana olisi kuitenkin pidettävä, ettei asevelvollinen toimi tilanteessa itsenäisesti, vaan rajavartiomiehen johtamana eli yhdessä rajavartiomiehen kanssa esimerkiksi jatkuvan viestiyhteyden välityksellä.

Ratkaisuna on esitetty täydennyspoliisia koskevan sääntelyn seuraamista. Poliisilain kokonaisuudistuksen yhteydessä perustuslakivaliokunta kuitenkin katsoi, ettei nykyinen poliisilain 42 §:n 3 momentin 1. virkkeen sääntely ole mahdollinen muun muassa perustuslain 124 §:n perusteella, jossa merkittävän julkisen vallan käyttö rajoitetaan vain viranomaiselle kuuluvaksi (PeVL 67/2010 vp s. 6/I). Perustuslakivaliokunta katsoi, että täydennyspoliisin toimivaltuuksia koskeva virke oli yleisyydessään selvästi vastoin perustuslain 124 §:ää ja se tuli poistaa lakiehdotuksesta, jotta ehdotus voitaisiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Näin ollen nykyisen poliisilain täydennyspoliisia koskevasta muotoilusta ei ole malliksi tässä asiassa.

Rajajoukkojen suunnitellun operatiiviseen käytön kannalta tulisi selvittää rajajoukkoihin palvelukseen kutsutun asevelvollisen toimivaltuuksia rajaturvallisuustehtävien suorittamisessa rajavartiomiehen ohjauksessa. Tätä ehdotusta on perusteltu rajajoukkojen käyttämisellä osana rajaturvallisuuden tehostamista. Toimivaltuuksien tulee olla tarkkarajaiset ja perustellut.

10.5 Oikaisuvaatimus- ja valituslupajärjestelmän laajentaminen

Oikeusministeriössä on vireillä hankkeet oikaisuvaatimus- ja valituslupajärjestelmän laajentamiseksi uusiin asiaryhmiin sekä yhteen hallinto-oikeuteen keskitettyjen asioiden hajauttamiseksi useampaan hallinto-oikeuteen. Hankkeiden edellyttämät mahdolliset muutokset rajavartiolainsäädäntöön tulee selvittää.

10.6 Kihlakuntajaon kumoaminen

Valtiovarainministeriössä on valmisteilla hallituksen esitys kihlakuntajakoa koskevan lainsäädännön kumoamiseksi, koska kihlakunnanvirastojärjestelmästä luopumisen jälkeen kyseisellä jaolla ei enää ole toiminnallista merkitystä (VM031:00/2012). Esityksen myötä kaikki kihlakuntaa koskevat maininnat tulisi poistaa lainsäädännös-

tä. Rajavartiolainsäädännön osalta tämä tarkoittaisi Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköiden toimialueiden uudelleen määrittelyä (VNARVL 16 §).

11 AHVENANMAAN ASEMA

Valtakunnan lainsäädäntövallan ja Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövallan jakautumisesta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991). Itsehallintolain 32 §:ssä säädetään järjestelmästä, jonka mukaan valtakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä voidaan siirtää määräajaksi tai toistaiseksi maakunnan viranomaiselle. Vastaavasti voidaan maakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä siirtää valtakunnan viranomaiselle. Siirtäminen tapahtuu asetuksella ja maakunnan hallituksen suostumuksella. Sopimusasetus on yksipuolisesti irtisanottavissa.

Voimassa olevan, Rajavartiolaitoksen tehtävistä Ahvenanmaan maakunnassa annetun asetuksen (420/2004, jäljempänä sopimusasetus) tarkoituksena on varmistaa Rajavartiolaitoksen mahdollisuudet suorittaa lakisääteiset tehtävänsä maakunnan alueella sekä turvata maakunnan viranomaisten mahdollisuudet hyödyntää Rajavartiolaitoksen maakunnassa sijaitsevien yksiköiden palveluja.

Sopimusasetusta tarkistettiin edellisen kerran asetusmuutoksella (1178/2009), joka tuli voimaan 1.1.2010. Tuolloin asetusmuutoksen perustelumuistiossa todettiin, että sisäasiainministeriö ja maakunnan hallitus aikovat erikseen arvioida poliisin, tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain mahdollisia vaikutuksia sopimusasetukseen. PTR-laki tuli myös voimaan 1.1.2010. Sen vaikutuksia sopimusasetukseen ei ole kuitenkaan vielä tehty.

Tämän esiselvityksen jälkeen asetettavan säädöshankkeen yhteydessä tulee arvioida, aiheuttavatko rajavartiolainsäädäntöön esitettävät muutokset tarvetta tarkistaa myös edellä mainittua sopimusasetusta.

12 LAINSÄÄDÄNNÖN TEKNISET MUUTOSTARPEET

Esiselvityshankkeen aikana on käyty alustavasti läpi myös rajavartiolainsäädäntöön kohdistuvat tekniset muutostarpeet. Asetettavan säädöshankkeen yhteydessä tulisi tehdä edellä muistiossa esitetyn lisäksi ainakin seuraavat muutokset:

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta

- 2 §: viittaus uuteen asevelvollisuuslakiin (1438/2007)
- 15 a, 15 b ja 35 a §: muutetaan termi ”nopea rajainterventiorryhmä” Frontex-asetuksen (EY 2007/2004) muutoksen johdosta muotoon ”Euroopan rajavartiijaryhmä nopeaan rajainterventioon”
- 23 §: muutetaan ”sotilaspuku” muotoon ”Rajavartiolaitoksen virkapuku”

Rajavartiolaki

- 27 §: viittaus uuteen puolustusvoimista annettuun lakiin (551/2007)

- 28. 1 §:n 9 kohta: viittaus uuteen pakkokeinolakiin (806/2011)
- 47 §: tarkistetaan tilanteen mukaan viittaukset rangaistusmääräysmenettelystä annettuun lakiin (692/1993) ja rikesakkomenettelystä annettuun lakiin (66/1983)
- 47 a §: muutetaan viittaus pakkokeinolain 4 luvun 17 §:ään viittaukseksi uuden pakkokeinolain 7 luvun 23 §:ään
- 77.3 ja 78.2 §: poistetaan viittaus muuhun tutkinnanjohtajaan
- 79.3 §: maanpuolustusalueet lakkautettu vuonna 2008 → sotilasläänin esikunnat
- 84.1 §:n 1 kohta: poistetaan viittaus kumottuun 19 §:ään

Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

- 7.3 ja 8.3 §: tarkistetaan tarvittaessa viittaukset uusiin poliisi- esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin (kuten L 876/2011)
- 14 §: lisätään uusi informatiivinen 4 momentti DNA-tunnisteen tallettamisesta (kuten L henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 10 §)
- 22.1 §:n 7 kohta: kumotaan tarpeettomana (ks. HE 2/2012 vp)
- 26.1, 26.3 ja 38.1 §: tarkistetaan tarvittaessa viittaukset uuteen poliisilakiin (kuten L 876/2011)
- 28.1 §:n 7 kohta: rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettavan lain edellyttämät muutokset

Meripelastuslaki

- 1 §:n 13 kohta: määritelmän sijaan viittaus terveydenhuoltolain 40 §:ään (ensihoitopalvelu)
- 4 §: viittaus uuteen pelastuslakiin (379/2011)
- 14 §
 - a) viittaus Trafin pitämään ilmailun hätäpaikannuslähetinrekisteriin: Trafi ei pidä rekisteriä → ilmaliikennepalvelujen tarjoajan pitämä ilmailun hätälähetinrekisteri
 - b) viittaus uuteen väestötietolakiin (661/2009, 13–17 §)

Valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta

- 2 §: viittaus uuteen asevelvollisuuslakiin (1438/2007)
- 3.4 §: viittaus uuteen sisäasiainministeriön työjärjestykseen (1036/2011)

- 13 §: muutetaan Rajavartiolaitoksen hallintorakenteen muutoksen johdosta viittaus alueellisiin ja toiminnallisiin yksiköihin viittaukseksi paikallisiin ja toiminnallisiin yksiköihin
- 47 §: muutetaan pykälän otsikko vastaamaan ehdotettavaa LRVLH 17 §:n uutta otsikkoa
- 51.2 §: muutetaan viittaus Rajavartiolaitoksen ylilääkäriin viittaukseksi Rajavartiolaitoksen työterveyshuollon asiantuntijaan, koska ylilääkärin virka on toistaiseksi täyttämättä
- 57 §: viittaus uuteen asevelvollisuuslakiin (1438/2007)

Tasavallan presidentin asetus rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista, sotilas- ja palvelusarvoista sekä tunnus kuvasta, ansiorististä ja ansiomitalista

- 2.2 §: viittaus uuteen asevelvollisuuslakiin (1438/2007)
- 3.1 §n 1 ja 2 kohta: lisätään sotilasarvoiksi rajajääkäri ja ylijääjä

Muut yksittäiset säädösmuutostarpeet

- Rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä annettua valtioneuvoston asetusta koskevat tekniset muutokset tehdään käynnissä olevissa erillisessä säädöshankkeessa
- Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvon pysäyttämisessä ja voimakeinojen käyttämisessä (656/2005): 20 §:n viittaus uuteen ilmailulakiin (1194/2009)
- Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menettelystä haltuun otetun omaisuuden säilyttämisessä (658/2005): 3.3 §:n viittaus uuteen esitutkintalakiin
- Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menettelystä eläimen kiinniottamisessa, säilyttämisessä ja lopettamisessa (659/2005): viittaukset uuteen poliisilakiin ja eläinten kuljetuksesta annettuun lakiin (1429/2006), tarkistettava viittaus muutettuun metsästyslain (615/1993) 83 §:ään

Muiden ministeriöiden esittelyvastuulla olevat säädökset

- rikoslain 17:7:n viittaus kumottuun rajavyyhykelakiin muutettava viittaukseksi LRVL 7 lukuun